

الْمَكْرُوهُ

МУСУЛМОННИНГ ИҚТИСОДИЙ ИМТИҲОНИ

Усмон Нури Тўпбош

 «ЭРКАМ»
НАШРИЁТИ

Истанбул - 2021

© “ЭРКАМ” Нашриёти - 2021 / 1443 х

МУСУЛМОННИНГ ИҚТИСОДИЙ ИМТИҲОНИ

Усмон Нурий Тўпбош

Туркча асл нусхаси номи: Müslümanın Para ile İmtihani

Муаллиф: Усмон Нурий Тўпбош

Таржимонлар: Ўткирбек Мухаммадсобир
Бобурмирзо Иминжанов

Муҳаррирлар: Исмоилхон Мирзо
Санжар Саид
Одил Ҳамид

Саҳифалаш ва мукӯва: Илҳон Башташ

ISBN: ----

Маизил: İkitelli O.S.B. Mahallesi, Atatürk Bulvarı,
Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C,
Başakşehir, İstanbul-Türkiye

Тел: +90 212 6710700 pbx

Факс: +90 212 6710748

Электрон почта: info@islamicpublishing.org

Веб-сайт: www.islamicpublishing.org

Language: Uzbek

МУСУЛМОННИНГ ИҚТИСОДИЙ ИМТИҲОНИ

Усмон Нурий Тўпбош

Кириш

Биз ожиз қулларини йўқдан бор қилган, ниҳоясиз неъматлар билан ризқлантирган, оламни имтиҳон майдони ўлароқ яратиб, унда бандалари ни синалавчи қилган Аллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин.

Бу имтиҳон дунёсидаги энг буюк муаллимимиз, йўлбошчимиз, раҳбаримиз ва тенгсиз ўрнак соҳиби бўлган ҳазрати Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламга, У зотнинг аҳли байтига ва саҳобаи киромларига сўнгсиз салоту саломлар бўлсин.

Ислом дини иймоннинг асоси бўлибгина қолмай, яшаётган ҳаётимиз низоми ҳамдир. Унда яшаш тарзининг барча қонун-қоидалари мужасам. Чунки Ислом ҳаётнинг ҳар бир саҳифасини энг нозик нуқталаригача қамраб олган ҳукуқ тизимиға, ўта аниқликка эга бўлган ўлчов тузилмасига ва мукаммал дунёқарашга соҳибdir.

Яъни Ислом мусулмонларнинг иймон ва ибодатга доир ҳаётини шакллантиргани каби, уларнинг ахлоқини, молиявий ишларини, хусусан, бурч ва ҳукуқларига оид инсоний муносабатларини ҳам илоҳий ўлчовларда йўлга солади.

Исломни руҳият ва шакл жиҳатидан тўлиқ англаб, унинг муаттар исини ўз шахсиятига сингдирган мусулмон ҳар нарсадан аввал Аллоҳнинг розилигини топишга ҳаракат қилувчи, зарофатли, теран зеҳният соҳиби бўлган инсондир. Комил мусулмон ҳеч бир мавзуда тартибсиз, ўлчовсиз ва музозантасиз ҳаракат қилмайди. Айниқса тижорий ва иқтисодий ишларда ўз манфаатидан бошқани билмайдиганларга асло ўхшамайди, ўзини уларнинг тубан даражасига мутлақо туширмайди

Зеро, ҳалол ва ҳаромнинг чегаралари, бошқаларнинг ҳаққи, марҳамат, масъулият, тўғрилик, ишончлилик каби белгиларнинг мусулмон кишида бўлмаслиги, ҳатто нуқсонли бўлиши қабул қилинмайдиган ҳолатдир. Афсуски, баъзан молиявий муносабатларда дунё манфаати охират андишасидан олдинга ўтиб қолади. Бу ҳолат исломий белгиларнинг ортга ташланиши ва оз-оздан унутилишига сабаб бўлмоқда. Иймонига хос яшамаган инсон яшаш тарзига кўра «иймонга» соҳиб чиқади. Чинакам хавф-хатар ҳам мана шу ерда.

Зотан, ҳаромнинг ҳаром эканини билиб туриб қўл уриш кишини ортиқ даражада гуноҳкор қилади. Унда бардавом бўлиш эса иймондан узоклаштиради. Шубҳасиз, бу ҳолат инсоннинг абадий истиқболини азоб фаслига айлантириб қўядиган буюк бир фалокатдир.

«Оммавий маданият» истилоси ва капиталистик зеҳниятнинг маънавий қадриятларга қилган ва қилаётган ҳужуми бугун ҳаммамизга маълум. Телевизор ва интернетнинг нафсониятга тегувчи талқинлари, реклама ва модага ахлоқсизликнинг шарт қилиб қўйилиши ёшларни йўлдан чиқаряпти, уларни бошқа дунёнинг одамларига айлантиряпти.

Бугун қуролли истилоларнинг ўрнини пулни қурол каби қўллаётган «медиа»нинг «маданий ишғоли» эгаллаб бормоқда. Глобал қамровдаги бу маданий ишғол натижасида материалистик зеҳнийт инсонларга айёrona тарзда қабул эттирилмоқда, маънавий ҳаловатимизга заҳар солиняпти, ички оламимиз ҳувиллатилиб, одамлар худбин ва манфаатпараст кимсаларга айлантириляпти. Иймонлар заифлашиб, ахлоқ ва фазилатлар зое бўлмоқда. Марҳамат, шафқат ва инсонийликдан йироқ бўлган робот каби туйғусиз, жоҳил шахслар шаклланиб боряпти. Алалоқибат жамиятнинг маънавий ҳузур ва саодат йўллари шиша синиклари билан тўлдирилмоқда.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шайтоннинг бойлик ва фарзандларга яқин бўлишини билдириган. Унинг вазифаси тўғри йўлдан оздириш ва фасод қўзғаш ҳисобланади. Улар орқали шайтон ёшларнинг нафс ва шаҳватини тўхтовсиз равишда

кутқуга солади, худбинликларини ўстиради, ҳатто ўзига асир қилиб, йўлдан чиқариши ҳам ҳеч гап эмас. Бойлиқдаги фасод эса ҳалолни ҳаром билан алмаштириб ёки аралаштириб, инсонларни ғафлат ботқоғига туширишдан иборатdir.

Ҳозирги қунимизда истило ҳолига келган ушбу фасодни бартараф этиш, ушбу хатарга қарши курашиш, Исломнинг аслияти ва аҳамиятини муҳофаза қилишда ҳақиқий мусулмондек туриш учун диний ва маънавий қадриятларимизга янада кўпроқ яқинлашишимиз зарур.

Мухтарам китобхон!

«Altinoluk» журналининг 2012 йил июнь ва июль ойларидаги иккита сонида «Мусулмоннинг тул билан имтиҳон этилиши ҳақида» номли сұхбатимиз ўқувчиларга тақдим этилган эди. Кейинроқ билдирилган қатъий таклифлар ва бошка сабабларга кўра ўша сұхбат кенгроқ, тафсилотлари билан бир китобча ҳолида нашр этилса, фойдадан ҳоли бўлмайди, деган қарорга келдик. Замонамизнинг иқтисодий ва тижорий ҳаётида энг кўп учрайдиган баъзи хатолардан қайтариш ва тўғриларини тавсия қилиш ниятида ушбу китобчани сиз қадрли китобхонларга тақдим этмоқдамиз.

Мазкур китоб ўз ўқувчиларига хайрли тарзда таъсир этишидан умидвормиз. Аллоҳ таолодан сўраймизки, бу таъсир киёматгача давом этадиган

баракага сабаб бўлсин. Роббимиз барчамизга пул билан боғлиқ имтиҳонлардан юзимиз ёруғ ҳолда чиқишимизни насиб этсин. Фоний неъматларни абадий саодат учун сармоя қила оладиган фаросат, басират ва заковатни лутф айласин. Омин.¹

Усмон Нури Тўпбош
2012 йил, октябрь Ускудар

1. Китобнинг дунё юзини кўришида хизмати синган М.Акиф Г - найга миннатдорчилигимни изҳор қиласман. Ушбу хизматлари садакаи жория бўлишини Ҳақ таолодан сўраб қоламан.

Мусулмоннинг Пул Билан Имтиҳон Қилиниши Ҳақида

Инсон шахсиятига таъсир қиласиган нарсалар ичида иккитаси алоҳида ажралиб туради:

Уларнинг биринчиси – ўзаро мұхабbat туфайли яқин бўлган инсонлар, иккинчиси эса қандайдир фойда эвазига яқин бўлган кишилар.

Шу юоисдан яхши кўрган кишиларимизнинг ким эканига ҳамиша эътиборли бўлишимиз зарур. Зеро, инсон қўпинча тўғри ёки хато йўлга севган кишиларининг ташвиқи ва тавсияси билан киради.

Иккинчидан, топадиган даромадимизга ҳам ўта аҳамиятли бўлишимиз лозим. Унга ҳаром арапаштиришга мутлақо ҳаққимиз йўқ.

Инсоннинг маънавий олами асосан мана шу икки нарса ҳолатига қараб шаклланади. Амаллар ҳам қалб ҳолатидан рўёбга чиқади.

Пулда бир сир бор: у келган йўлидан қайтади. Яъни ҳалол пул хайрли ишлар учун сарфланар экан, ҳаром йўл билан топилган пул яна ҳаромхаришга, ёмонликларга сармоя бўлади.

Пулнинг қисмати киши қисматига дахлдор бўлади. Ҳар ким ўзича мен пулимга ҳукмронлик қиласман, уни истаган жойимга сарфлай оламан, деб ўйлади. Ҳолбуки, пул қўлга киритилишидаги ҳалол-поклигига қўра муносиб ўрнига кетади. Эгасининг иродасини ҳам ўзи кетган ерга тўғри етаклаб боради. Яъни ҳукмронлик кўпинча пулни ушлаб турган кишида эмас, балки ўша пулнинг ўзида бўлади...

Пул илон кабидир. Қайси тешикдан кирса, ўша тешикдан чиқади. Ҳамёнига ҳаром кирганинг амалига футур етади. Энг камида ибодатларидаги ихлос йўқолади.

Мана шунинг учун ҳам пулнинг қаердан ва қандай келиши катта аҳамиятга эга. Моддий ва маънавий хотиржамлигимиз учун даромадимизнинг ҳалол бўлишига ниҳоятда эътиборли бўлишимиз зарур.

Бу борада **Баҳлул Доно** ҳазратларининг бир ибратли қиссаси бор:

Баҳлул Доно Ҳорун ар-Рашиддан бир вазифа сўрабди. Ҳорун ар-Рашид унга бозор назоратчилигини топширибди.

У киши дарҳол ишга киришибди. Биринчи бўлиб новвойхонага кирибди. Бир нечта нонни тарозида ўлчаб кўрибди. Барчасининг вазни бел-

гиланган оғирлиқдан кам экан. Шунда новвойга қараб:

– Ҳаётингдан мамнуумисан, яшашинг яхшими, бола-чақангнинг еб-ичиши жойидами? – деб сўрабди

Новвой ҳамма саволларга салбий жавоблар берибди. Ҳаётидан мутлақо мамнун эмаслиги аён бўлибди.

Баҳлул ҳеч нарса демай чиқиб кетибди ва бошқа бир новвойхонага борибди. У ерда ҳам нонларни тортиб кўрибди. Қараса, нонларнинг оғирлиги меъёридан бироз ортиқроқ ҳам экан. Аввалги новвойга берган саволларини унга ҳам берибди ва ҳаммасига шукр тўла жавоблар олибди. Жавобларидан бу новвойнинг ниҳоятда хузур-ҳаловатли яшаётгани маълум бўлибди.

Шундан кейин Баҳлул Доно ҳеч бир дўконга кирмай, тўғри шоҳнинг хузурига бориб, бошқа бир вазифа сўрабди. Ҳорун ар-Рашид:

– Эй Баҳлул, сенга ўзи яқинда вазифа бердик, шунча тез зерикдингми? – дея сўрабди.

– Шоҳим, бозорнинг ўз назоратчиси бор экан. Мендан аввал улар виждонлари билан нонларнинг оғирлигини ўлчаб қўйишибди. Натижада ҳар ким қилганига яраша оляпти. Менга эҳтиёж қолмабди, – деб жавоб берибди Баҳлул Доно.

Демак, киши даромадининг ҳалол бўлиши моддий, қолаверса, маънавий хузур ва саодатнинг биринчи шартидир. Чунки оғиздан ўтган ҳар луқма ҳалол бўлса, кишига файз ва маънавий саломатлик тортиқ этади. Ҳаром ва ёки шубҳали луқма эса ғафлат келтиради, дунёқараашни торайтириб, қалбда бир парда ҳосил қиласди.

Шу сабабдан **Алий Ромитаний** ҳазратлари “*Ибодатлар ўн қисм бўлиб, ундан тўққиз қисми ҳалолни талааб қилишидир. Қолган ҳамма ибодатлар бир қисмдир*”² ҳадисини ўқиб, ортидан: “Ҳалол емаган киши ўзида Аллоҳга итоат қилиш учун куч топа олмайди, исён ва нафсоний орзуладарга берилади. Ҳалол еган киши Аллоҳга исён қилмайди”³, деганлар.

Дарҳақиқат, **Суфёни Саврий** ҳазратларига:

– Намозни биринчи сафда ўқишнинг фазилати ҳакида айтиб берсангиз, – дейишиганда, у зот ҳалол луқмага эътибор қаратиб:

– Сен қаердан нон топяпсан, шунга қара! Топганинг ҳалол бўлса, қайси сафда истасанг, ўша сафда намоз ўқи, бу борада сенга машаққат йўқ, – дея жавоб бериди. Бошқа бир ўринда эса: “Киши-

2. 13 б. Дайламий ривояти
3. 13 б. Рисолаи сittai зарурийя. Дехли 1308, 14-с.

нинг диндорлиги нонининг ҳалоллиги нисбатида”, деган экан.

Афсуски, ҳозирги кунимизда капиталистик зеҳният маънавий қадриятларни шунчалар хароб қилдики, ҳатто баъзи диндорларнинг тижорий фолиятларида ҳам Ислом ахлоқи ва кўрсатмаларига мос тушмайдиган ҳолатлар мутлақо табиий ҳолга айланди. Баъзи ҳожилар ва намозхонлар: “Мен кўпроқ хайрли ишлар қилишим учун яна-да қўп фойда кўришим керак”, деган ният билан мақбул бўлмаган қанчадан-қанча хатоларга кўз юммоқдалар. Яъни ҳалол ва ҳаром бир-бирига ара-лашиб кетди.

Ҳолбуки, ҳаромни мубоҳ деб билиш ўша нарсани қилишдан ҳам хатарлироқдир. Зоро, бундай вазиятни борича қабул қилган кишининг иймонига футур етади, диндан чиқиб кетиш хавфи пайдо бўлади. Яъни Исломга зид нарсани шариатга мосламоқчи бўлар экан, шу иши унинг иймонига зарар етказадиган ҳақиқий таҳлиқадир.

Бугунманаштарзда ҳаракатқилаётганларнинг бир қисми тижорат оламига ҳукмрон бўлган капиталистик тизим қоидаларига бўйсунишни “мажбурият” деб билиб, ўзларини овутмоқдалар. Лекин кишининг тирикчилик учун савдони танлаш ёки танламаслигида мажбурият йўқ. Шунингдек, у даромад кўриш иштиёқида диндан ташқари бўлган

хатти-ҳаракатларни танлаш ва уларни мубоҳ ёки шариатга уйғун деб аташга асло мажбур эмас.

Фойда кўришда ҳалоллиги аниқ бўлган бир сўм шубҳали минг сўмдан қийматлироқдир. Ҳаром ёки шубҳали пул кишининг маънавиятини ва ҳаловатини фасодга учратади, ҳалол пул эса моддий ва маънавий файзу баракот василасидир.

Одамларнинг қўпчилиги иймонига кўра яшай олмагани учун яшаганига яраша “иймон” соҳиби бўляптилар. Бошланишида мажбурман, дея қилинган баъзи ғайриисломий тижоратлар вақт ўтгани сари зеҳнга чуқурроқ ўрнашиб, иймонга зарар берувчи нуқтага етиб бормоқда.

Демак, тижорий фаолият билан шуғулланувчилар масаланинг эътиқодга таъсир этиши, иймонга зарар етказиши мумкинлигини ҳисобга олиб, энг аввало ҳаромдан сақланишга қаттиқ уринишлари керак.

“Бу Ишлар Шундай Юради” Мантиғи

Ушбу мавзуу остида турли ғайриахлоқий реклама ва жозибадорликлар орқали мижоз чақирадиган эълонлар, шунингдек, бугунги тижорий ҳаётда энг кўп кўзга ташланадиган баъзи хатолар ҳақида мuloҳаза юритмоқчимиз.

Бу каби фаолиятларда даромад топиш ҳирси ва дунёвий манфаат охират андишаларидан олдинга ўтиб кетди. Нафс: “**хозир бу ишлар шундай юритилмаса бўлмайди**”, деган пуч баҳоналар тўқиб, ишнинг ҳаром тарафларини кўздан яширмоқда. Ҳолбуки, ҳеч қайси нотўғри қадамнинг дуруст бир сабаби, холис бир нияти бўлмайди. “**Мен қўпроқ хайрли ишлар қилишим керак**”, деган ёлғон баҳона билан ҳаром пул топиш ҳам шулар жумласига киради. Бу ҳалол-ҳаром ўлчовларини оёқости қилишнинг энг хайрсиз йўли ва нафснинг алдовидир.

Жамоа ва тузилмалар сармоялари асосида шакллантириладиган капитализмнинг ҳеч қандай маънавий жиҳати йўқ. Аксинча, у нафсни янада кучайтириб, маънавиятни заифлаштирадиган тизимдир. Зоро, бу тизим виждоний мажбуриятларни талқин этмайди, аксинча, кўзёш ва марҳаматни

унуттиради. Янада кўп фойда олаётган кишилар ҳақида: “**Тегманг, қаддини урсин**”, дейди. Тепада турганлар пастдагиларнинг эзилишига, моддий ва маънавий зарар кўришларига заррача парво қилмайди.

Капитализм сармоясини янада кўпайтириш баҳонасидаақлавақалбниминг биркўзбўямачиликлар билан мавҳ этади. Турли тарғибот ва ташвиқотлар билан исрофгарчиликни реклама қиласиди. Зеро, у кувватини серчиқимлиқдан олади.

Шунинг учун аввало исрофга қаратилган тижоратдан ўзимизни муҳофаза қилишимиз лозим. Чунки исроф, ортиқча дабдаба ва кераксиз ҳашамат жамиятни ачинарли ахволга тушириб боряпти.

Режалаштирилмаган харажатларни пайдо қилувчи кредит карталари ҳам исроф борасидаги иқтисодий тузоқлардандир. Эҳтиёжлар бунга узр бўла олмайди. Бу шундай бир харажат тузоғики, кимлардир бойлик орттиришилинжида фақирларни ҳам мутлақо ачинмасдан унга туширмокдалар.

Бу вазият иймоний ҳалокатга эшик очибгина қолмай, жамият ахлоқининг қулашига ҳам сабаб бўлмоқда. Бунда энг аввало гуноҳга ботаётганлар ҳашамат ва исроф ичида яшаётган баъзи ғоифил ва манфаатпараст бадавлат кимсалардир. Бундай дейишимизнинг сабаби, улар молиявий имкониятлари чекланган кишиларга исроф ва дабдабага бой

ҳаётни чиройли қилиб кўрсатяптилар. Натижада ҳалиги камбағалларнинг тақдирдан талаблари ортиб бормоқда.

Диннинг энг асосий буйруқларидан бири бўлган тавозе йўқолди. Бой ва факир орасидағи фарқни ўртадан қўтаришга хизмат қилган зақот, садақа ва нафақа эътибордан четлаштирилди. Оқибатда қанчадан-қанча йўқотишлар содир бўлмоқда. Ёлғон ва кўзбўёвчи рекламалар сабабидан қанча инсон шариатга хос бўлмаган йўлларга кириб боряпти.

Масалан, “Сен фақат мана шу либосда янада гўзал бўла оласан! Бу кўйлакни кийсанг, жозибадор кўринасан! Сенга маҳлиё бўлмаган йигит қолмайди!” қабилидаги сўзлардан иборат бўлган рекламаларни олайлик. Бу ёлғончи талқинлар ёш бир қизнинг хаёlinи остин-устун қилиб юбориши мумкин. Натижада ўша қиз моддий имкони етмайдиган ҳаётига лаънат ўқийди. Орзуси амалга ошгунча эҳтиросларга берилади. Афсуски, унга этишиш учун ўзини хато йўлларга уриши ҳам мумкин.

Демак, руҳимиз хузур ва ҳаловат топиши учун ҳар нарсадан олдин **розилик ва қаноат** каби маънавий хусусиятлар қалбимизнинг энг буюк бойлиги бўлиши лозим.

Инсонийлик Инқирози

“Оммамий маданият” истилоси, телевидение ва интернетнинг зарарли талқини рухиятга заҳар сочиб, маънавий туйғуларни чалажон қилиб қўймоқда, капиталистик тузумнинг исроф тегирмонига сув қўймоқда.

Капитализм натижаси инсонийликнинг инқирозга юз тутиши бўлди. Ёш тўлган кўзлар қаршисидаги марҳамат туйғуси йўқолди, виждан ўртадан кўтарилди. Рухга шифо берувчи “дорихоналар”нинг эшиклари қулфланди.

Капиталистикми, социалистикми ёки коммунистикми, қайси бири бўлса ҳам, ҳеч бирида фазилат ва инсоний туйғуларга ўрин йўқ. Бирида мулк ҳамманини бўлса, бошқасида бир кишига тегишли. Яъни мол-мулкнинг ерини аниқлаштириб олишда ихтилофлари бор. Ҳар иккисида ҳам манфаатпаст ва товламачи зеҳният ҳоким. Шахслар чарх-палакнинг капгирлари сифатида қабул қилинади.

Исломда эса мулк Аллоҳникидир. Бутун мулк, бугунги таъбир билан айтганда, вақтинчалик мулк ҳисобланади. Банда ўзига берилган, аниқроғи омонат қилинган мулк устида фақат тасарруф маъмури мавқеида бўлади. Шунинг учун қачондир қўлдан кетадиган бойликни деб инсон ва жамият қонини сўриш, ўзгаларнинг хақларини поймол қилиш,

илоҳий чегараларни босиб ўтиш деган нарса йўқ. Исломий иқтисод инсонларнинг муаммоларини ҳал қилишга қаратилган. Ўзидагини баҳам кўриш, бошқаларга эҳсон қилиш, хусусан, мухтожларга ҳаққини бериш шарт ва фарзdir.

Куръони каримнинг Зориёт сураси 19-оятида: **“Ва молу мулкларида сўровчи ва бечоралар-нинг ҳаққи бордир”**, дейилган.

Бу оятда қўллаш таълимоти бор. Шунингдек, у кўнгилларни бирлаштириш василаси ҳисобланади.

Ислом ҳаётнинг ҳар бир жабҳасида бўлгани сингари, савдо ва иқтисодда ҳам қатъий интизомни йўлга қўйган. Ҳалол ва ҳаром чегараларини аниқ белгилаб берган. Шафқат ва мурувватга буюриб, бир мўминнинг эҳтиёжларини бошқа бир мўминнинг зиммасига юклаган. Бойликнинг устига ҳақ, адолат ва марҳаматни жойлаштирган.

Капиталистик тузум бирор нарсага эришиб қолиш ва қорин тўйдиришнигина ўйлади. Унинг наздида инсон иқтисод чархпалагини айлантирувчи капгирдан бошқа нарса эмас. Шу сабабдан сира ачинмасдан инсонлар қонини сўради. Орзусига эришиш учун ҳар қандай йўлни тўғри деб билади.

Ислом эса, бу чиркин тузумга қарши ўлароқ, кишини виждоний ҳисоб-китобга мажбур қилади. **“Қаердан ва қандай даромад топдинг? Қаерга ва қандай шаклда сарф этдинг?”** дея савол беради.

Исломнинг Уч Тамойили

Пулни тўғри сарфлай олиш ҳам бир санъатдир. Бунинг учун эса:

- 1) даромад ҳалол бўлиши;
- 2) исрофга йўл қўйилмаслиги;
- 3) баҳиллик қилинмаслиги лозим.

Исроф – ўзини кўрсатиб қўйишга ҳаракат қилишнинг яширган ҳолати, яъни қўринмас риёдир. Баҳиллик эса шайтоннинг: “ўзингга нима қолади, камбағаллашиб кетасан”, қабилидаги алдовига ишониш ҳисобланади. Бу қўрқув кишини саҳоватпешалиқдан узоклаштириб, мумсикка айлантириб қўяди. Аллоҳга таваккулнинг нуқсонлилиги ва қўрқоқликнинг натижаси – баҳилликдир. Бу туйғу пулни паногоҳ ва суюнчиқ қилиб кўрсатади. Исроф ҳам, баҳиллик ҳам мулкнинг ҳақиқий эгаси бўлмиш Аллоҳ таолога исён қилишдир.

Мўмин одам бу икки ёмон хусусият зиддига иймонининг даражасига қараб кўпдан-кўп инфоқ қилиши зарур. Яъни мусулмон киши имкон қадар кўпроқ маблағ топишга ва шунча кўп инфоқ этишга жидду жаҳд қилиши керак. Зотан, Куръони каримнинг икки юздан ортиқ ўрнида инфоқ қилиш борасидаги вазифамиз эслатилади.

Ҳадиси шарифда: “Берувчи қўл олувчи қўлдан яхшидир”,⁴ дейилган. Бу ҳадисда инфоқ қилувчи мўмин бўлишга ташвиқ этилган.

Шу билан бирга, тақводор мўмин ҳар бир янги кун олдидан виждони олдида сўроққа тутилади: “Аллоҳ таоло сенга умр тақвимидан янги бир саҳифа очди. Бугун ўзинг учун ва бошқалар учун қай даражада меҳнат қиласан? Роббимиз сенга қанчадан-қанча неъматларини эҳсон этди, фалончига эса бермади. Демак, у сенинг зиммангдадир...”

Зеро, Куръони каримнинг Қосос сураси 77-оятида: “**Аллоҳ сенга яхшилик қилганидек, сен ҳам яхшилик қил**”, дейилган.

Комил мусулмон ўзидан бошқаларни ҳам доим ўйлаб юради. Атрофидагиларга шафқат ва марҳамат кўзи билан қарайди. Уларнинг эҳтиёжлари борасида ўзини ҳам маъсул деб ҳисоблайди.

Мавлоно Румий ҳазратларининг мана бу сўзлари мусулмоннинг виждонини ўзига равшан тарзда кўрсатиб кўяди:

“Шамс қуддиса сирруху менга бир нарса ўргатди. Дедики: “Дунёда бирорта мўмин совқотса, исинишга ҳаққинг йўқ”. Биламанки, ер

юзида совқотган мусулмонлар бор, мен энди исина олмайман...”

Яъни **Шамс Табризий** ҳазратлари Мавлонога бандаларнинг совқотишидан қўрққан бир виждон ҳассослигини ўргатган эдилар. Тана либослар билан исиниши мумкин. Лекин виждоннинг “исиниши” марҳамат туйғуси ила Ҳаққа яқинлашишга боғлиқ. Бу мисол маҳлуқотнинг ҳар турли йўқотишлиар қаршисида қўлланиши мумкин бўлган намунаидир. Чунки ҳар қандай фалокат ва аборликка гувоҳ бўлиш виждоннинг уйғонишини тақозо этади. Бундай вазиятларда виждоннинг сергакланиши кўнгилни хузур-ҳаловатга ғарқ қиласди.

Хуллас, ҳар бир мўминнинг кўнглидаги энг буюк орзу – Аллоҳнинг розилиги ва такво бўлиши зарур. Бунинг учун бутун хаёти давомида ўзида мусулмон шахсиятини намоён этиши керак. Натижада унинг қалб оламидаги шафқат ва марҳаматдан бутун Ислом уммати, нафақат мусулмонлар, балки барча маҳлуқот баҳраманд бўлади.

Капитализм Ва Ислом Рўбарў Келса...

Капитализм вужудга келган ва ёйилган давлатларнинг аксарияти насроний ўлкалардир. Насронийлик: “Роббинг Исо эканини бил, мана шу сенга етади”, дейди. У иқтисодий ва ижтимоий ҳаётни барқарорлаштириш ҳақида ўйлаб ҳам кўрмайди: “Цезарнинг ҳаққи Цезарга” шиори остида яшайди. Марҳаматли бўл, дейди ва буни шунчаки айтади. Шунинг учун марҳаматли бўлиш нима эканини ҳар ким ўзича ҳал қиласди. Масалан, бир корхона раҳбари ҳеч қандай мезонга суюнмаган ҳолда: “Мен марҳаматли одамман”, дейиши мумкин.

Бундай жамиятларда капитализмнинг, унга тўсқинлик қиласидиган бирорта маънавий қадрият бўлмагани учун, тезлик билан ёйилиши ажабланарли эмас.

Фақат Исломгина мўминларнинг олдига ижтимоий ва иқтисодий ҳаётга доир бир қанча талабларни қўяди. Мусулмонлар бу талабларга риоя қиласа, руҳсиз ва шафқатсиз иқтисодиёт жамиятнинг бошига етмайди. Лекин улар ижтимоий ва иқтисодий ҳаётдаги вазифаларини адо этмасалар, вужудга келадиган бўшлиқларни бошқа тузумлар тўлдиришидан қочиб қутулиб бўлмайди. “Таби-

ат бўшлиқ қолдирмайди” деган қоидани эсдан чиқармаслик керак.

Демак, бу борада бутун масъулият мусулмонлар зиммасига тушмоқда. Чунки Ислом Аллоҳнинг розилигини кўзлаб яшаш ўлчовларини ўргатади. Ушбу ўлчовлар асосида ҳаёт кечириш эса мусулмонларнинг бурчи ҳисобланади.

Исломий ҳаёт тарзи барқарор бўлса, капитализм истилоси амалга ошмайди. Лекин динимиз ўлчовларидан қанча воз кечилса, ўшанча ер капитализмга бўшатиб берилган бўлади.

Шарт-Шароитнинг Оғирлиги Баҳона Бўлмасин...

Инсонларни янглиш йўлга бошловчи ҳодисалар ва шахслар ҳар замонда ва ҳар қандай жамиятда топилиб туради. Бунинг сабаби ҳаётнинг ўзи кишилар учун бир имтиҳон эканидир. Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло Анкабут сурасининг 2-оятида: “**Одамлар “иймон келтирдик” дейишлари ила имтиҳон қилинмай, тарқ этилишларини ўйлайдиларми?**” дейди.

Бу синовли дунёда одамларни йўлдан урувчи ҳеч қандай манфийлик бўлмаганида эди, тўғри харакатлар учун бирор бир мукофот ҳам берилмасди. Аллоҳ таоло Ўзига қуллик қилишда ҳеч қандай камчиликка йўл қўймайдиган шундай маҳлуқотни яратдики, улар – фаришталардир.

Аллоҳ инсонларни ва жинларни имтиҳон қилиш учун уларни ҳам яхшилик, ҳам ёмонликлар ичига солди. Бу ёмонликлар инсоннинг ўзидаги нафсоний хоҳишлир ва у яшаб турган дунёдаги ҳаром-харишнинг жозибадор тузоқлариидир.

Кўлга киритилган ғалабанинг даражаси унга эришишда қанчалик кучли тўсиқлар босиб ўтилганига боғлиқ. Ота ўз боласига қийинроқ вазифа бериб, эвазига бирор мукофотни ваъда

қилади. Бола ҳам ўша нарсани қўлга киритиш учун машаққат тортади.

Аллоҳ таоло бизга умр имтиҳонидаги нафсоний ва шайтоний тўсиқларни парчалаб, ҳақиқий бандалик қилган тақдиримизда, дунёда ҳузур, охиратда жаннат ва Ўзининг жамоли билан мукофотлашни ваъда қилган. Шу боисдан дунё ҳаёти имтиҳонида вазиятнинг гоҳ ундей, гоҳ бундай бўлиб туриши табиийдир. Яшаётган замонамиз ҳам бу ҳақиқатдан ташқарида қолган эмас.

Ҳатто ҳозир Ҳақ сари боришдаги тўсиқлар кўпайган. Ўша тўсиқларни писанд этмай, бандалик ишини қойилмақом адо этган кишиларга янада кўп мукофотлар берилса, ажаб эмас.

Давримиздаги шарт-шароитларнинг оғирлиги ҳеч бир кимсага баҳона бўлолмайди. Аксинча, Ҳақ субҳанаҳу ва таоло томон юришнинг шарафи енгиб ўтилган мashaққатларнинг нисбатига боғлиқ эканини фаросатли мўминлар англаб етадилар. Ўша оғир мashaққатларни енгиб ўтишга мажбур эканликларини ҳам яхши биладилар ва бу қийинчиликлар қаршисида мағлуб бўлмайдилар. Бундай ғалабага эса тақводорлик асосида эришилади.

Тақво нафсоний орзуларни бартараф қилиш, диндорлик даражасини ошириш, доимо илоҳий кузатув остида эканини ақлан идрок этишдир. Ҳар бир мусулмоннинг охирзамон фитналари-

дан сақланиши тақво зирҳи билан ўранишига боғлиқдир. Ҳозир бу ишнинг моҳияти ўзини аввалио пул топиш ва уни сарфлашда намоён этмоқда. Бугунги кунда тижорий фаолиятга ҳоким бўлган ғайриисломий йўлларнинг кенг ёйилгани ва ҳатто уларнинг тўғри деб баҳоланаётгани натижасида хатолардан сақланиш анчагина қийинлашди. Демак, замонамизнинг энг нозик масаласи мана шу ҳисобланади.

Тақводор киши бой бўлиш тақдирдан эканига ишонади. Мана шу иймон унга ҳамиша ўз ҳолидан мамнун бўлишга кўмак беради. Унинг бу иймони шахсиятида тўлиқ намоён бўлади.

Ҳақиқатан, даромад баҳтга ҳам боғлиқ бўлган ишдир. Баъзан кимнингдир, савдода ҳеч қандай тажрибаси йўқлигига қарамасдан, тезда бойиб кетгани, “мен шунча фойда кўрдим”, деб мақтанаётганини кўрасиз. Бошқа бир инсон эса фаросатли, иқтисодиёт қоидаларини атрофдагилардан яхшироқ билади, аммо баъзи ишларини йўлга қўёлмайди. Одамлар ушбу икки ҳолатни ўз қаричи билан баҳолаб, баъзи инсонларга “тош ушласа, олтин бўлади”, баъзи кишиларга нисбатан эса “олтин ушласа, тош бўлади”, дейишади.

Аллоҳ таоло Фажр сурасининг 15-оятида шундай марҳамат қиласи: **“Бас, қачон инсонни**

Робби синаш учун икром қилса ва неъмат берса, “Мени Роббим икром қилди”, дейдир”.

Ушбу оятнинг давомида яна марҳамат қиладики: “Бас, қачон Робби синаш учун ризқини тор қилиб қўйса, у: “Роббим мени хорлади”, дейдир”.

Ҳолбуки, қўлга киритилган даромад кишига фойда келтирадими, зарарми – маълум эмас. Ғайбни фақат Аллоҳ билади. Шунинг учун мусулмон киши яхши даромад топганида ўзидан кетмайди, зарар кўрса, ҳаддан зиёд тушкунликка ҳам тушмайди. Ҳар бир ҳолатда қалбининг тубтубидан Аллоҳ таолодан рози бўлади. Зеро, банда Аллоҳнинг розилигига эришиш учун аввало ўз тақдиридан рози бўлиши, қаноат ва таваккул ахлидан бўлиши лозим. Аллоҳ таоло бандасига имкониятларни қай даражада берса ҳам, инсон доимо ҳамд, шукур ва зикр ҳолида бўлмоғи керак. “Нега фалончига бериб, менга бермади”, деган хаёлни ўзидан узоқлаштирмоғи, ҳаётнинг аччиқчучуклари ва ўзгарувчан ишлари қаршисида тик туриш учун қўлига сабр деган қуролни олмоғи зарур. “Ҳақиқий ҳаёт охират ҳаётидир”, деган набавий ҳикматнинг моҳиятини идрок этмоғи шарт.

Неъматларга сазовор бўлганда Аллоҳнинг тақдиридан рози бўлиб, аксинча ҳолатларда эса илоҳий тақдирга қарши хўмрайиб қараш Ҳақ

субҳанаҳу ва таолога ҳақиқий таслимият эмас. Инсон маънавий жиҳатдан тарбия топмас экан, одамзотга хос бўлган бу нуқсондан осонликча қутула олмайди. Нафсини тарбия қилиб, ризо мақомига эришгандагина иши енгиллашади. Илоҳий ироданинг яхшилик ёки ёмонлик шаклида тажаллий этган бутун ҳукмларига ҳеч иккиланмасдан бош эгади. Шикоят ва нолишни бир четга улоқтиради. Бу каби комил мусулмонлар ҳақидаги илоҳий мужда нақадар гўзал:

“Роббингга сен Ундан, У сендан рози бўлган ҳолда қайт! Бас, бандаларим ичига киргин! Ва жаннатимга киргин!” (Фажр, 27–30)

Заифлик Узрлими?

Капиталистик тузум иқтисодий ҳаётни қамраб олган ҳозирги кунимизда Қуръони каримдаги “мусулмон заиф яратилған” ифодасини кимдир “мана, узр бор экан-ку”, дея тушунмаслиги керак. Асри саодат жамиятининг аксарияти бой бўлмаганини эсланг. Мўминларни йўқ қилишга уринган мушрик ва ғайримусулмон жамиятлар эса улардан анчаги-на бадавлат эдилар. Саодат асри кишилари душман билан жанг қила олиш учун моддий жиҳатдан кучли бўлишимиз керак, дея ўшалар каби судхўрликка ва бошқа ҳаром даромадларга кўл урмадилар. Бундай хато йўлларга заррачалик майл билдирамадилар. Куч-қувват ва кудрат Унинг ягона соҳиби бўлмиш Аллоҳ таолонинг тақсимотига боғлиқлигига таваккул қилиб, ғайрат ила саъй-ҳаракатда бардавом бўлдилар. Натижада ҳамиша зафар қозондилар. Энг буюк музafferият ўша замонларда амалга ошиди. Маънавий кучнинг моддий кучни енгиб чиқиши – ҳақиқат. Бақара сурасининг 249-оятида шундай дейилган: “**Қанчадан-қанча оз сонли гуруҳлар Аллоҳнинг изни билан кўп сонли гуруҳларга ғолиб келган. Аллоҳ сабрлилар биландир**”.

Фотиха сурасидаги “**Фақат Сенгагина ибодат қиласиз ва фақат Сендангина ёрдам сўраймиз**” ояти каримасига биноан Аллоҳ таолога қанчалик

итоат қилсак, У Зотнинг бизга ёрдами ҳам шунча кўп бўлади.

Инсон тарбияга муҳтож. Шу сабабли жоҳилият замонларида энг буюк мураббийлар – пайғамбарлар юборилган. Жоҳилият даврларининг энг кўзга кўрингани – Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам пайғамбар қилиб юборилган даврdir. У замоннинг иқтисодий талаблари ҳозирги капиталистик талаблардан баттарроқ эди. Ҳар қандай инсонийлик, виждан йўқ ҳисобида эди. Ўша замоннинг ҳам бойлари, фақирлари бўлган. Капитализмдан анча ёмон бўлган жоҳил бир жамиятни Пайғамбаримиз алайҳиссалом қандай йўлга солдилар? Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни қандай тарбия қилдиларки, дунё тарихида ўхшashi бўлмаган “Саодат асри жамияти”ни майдонга келтирдилар? Ҳабаш бўлган Ваҳший қандай қилиб ҳазрати Ваҳшийга айланди? Қиз фарзандларни оналарининг бағридан суғуриб олиб, уларни тириклай кўмган инсонлар қандай қилиб кўзларидан ёш оқадиган, қалби шафқат ва марҳаматга тўла бўлган мўминлар ҳолига келишди? Мана шулар ҳақда тафаккур қилиш керак.

Жаҳон тарихида капитализмга, социализмга ўхшаган тузумларнинг қанчаси келиб-кетди...

Тузумга Қарши Тақво Зирҳи

Капиталистик тузумнинг низоми, жорий ҳолати, қудратли тизими инсониятни енгади, дейишади. Шундай бўлиши мумкинми, унда қандай қилиб бу балодан сакланиш мумкин, деб сўрашади. Фақат тақво билан ҳимояланиш мумкин. Аллоҳ таолога бўлган муҳаббат ва У Зотдан кўрқиш мўминнинг энг мустаҳкам зирҳидир. Ҳаётнинг қайси соҳасида бўлмасин, ҳаромларга, ҳатто шубҳаларга қарши ягона ҳимоя чораси – тақводир. Мўмин инсон дунёнинг ўткинчи мулки учун абадий саодатини йўққа чиқарадиган даражада ахмок бўлмайди.

Зиё Пошшо таъбири билан айтсак: “Инсон бирор жирканч нарсага дуч келган онда Аллоҳга бўлган садоқатини намоён этиши керак. Зоро, Аллоҳ тўғриларнинг ёрдамчисидир.”

Яъни мўмин маънавий қадриятларини асраш ва илоҳий мезонларга риоя этиш учун кези келса моддий йўқотишларга дуч келиши мумкин. Қанчадир миқдордаги пулини бой беришга мажбур бўлиб қолса ҳам, аслида бунинг эвазига охират мукофотини қўлга киритишини ақлу идроки илиа тушунади, ўз ҳолидан мамнун ва рози бўлади.

Унутмайликки, Аллоҳ таолонинг: “Моддий томонлама жуда ҳам бой-бадавлат бўлинг”, деган буйруғи йўқ. Фақат: “Ҳалолдан топинг, ҳалол мезонлар ичида бўлинг ва инфоқ қилинг”, деган амри бор, холос. Бас, шундай экан, нима бўлган тақдирда ҳам, ҳаётимизни ва тижоратимизни ҳалоллик устига қуришимиз керак. Илоҳий тақдир асосидаги ҳаётимизни зўрма-зўраки шаклга солмаслигимиз лозим.

Аллоҳ таоло насиб этган микдорда ҳалол мол топиб, инфоқ-эҳсон қилишга ғайрат кўрсатмоғимиз керак. Моддий роҳатлар учун кўнглимиз ҳаловатига рахна солмаслигимиз зарур. Ислом гўзалликлари ичида юзага келадиган қалб саодатидан воз кечмаслик, асл ва туганмас бойлик қалб ҳаётига оид эканини унутмаслигимиз керак.

Бойлик Мусулмонни Бузадими?

Исломни тўғри англаб, шунга яраша яшалган замонлар бу каби саволларга энг яхши жавобларни беради. Масалан, Умар ибн Абдулазизнинг икки ярим йиллик ҳалифалик даври ва Усмонли давлатининг илк уч асли мусулмонларнинг бойликларига қаратилган бўлмағур танқидларга қарши энг гўзал жавобдир. Зоро, дунёвий ҳузур ўсиб бораётган бир пайтда кўнгилларда тақво туйғуси қувватли бўлса, инсон дунёвийлашмайди, ўзидан кетмайди, баҳиллик қилмайди, аксинча, жамиятда закот оладиган фақир топилмай қолади.

Бойлик мусулмонни бузадими, қабилидаги саволларга жавобни Усмонли давлати тарихидан ҳам олиш мумкин. Бу давлатнинг сўнгги уч асли бу борада мисол бўла олади. Аллоҳ йўлидаги хизмат ва ғайрат заифлашиб, дунё муҳаббати қалбларга киришни бошлиши билан Ҳақ таоло неъматларини, баракатини, омонатларини бирма-бир қайтариб олди.

Аллоҳ таоло мусулмонларга Ўзининг ер юзидаги ҳалифаси бўлишни, илоҳий ҳақиқатлардан қалбларга нақш солишини, Исломнинг ривожланиши йўлида хизмат қилишни, бутун ҳаёти давомида динни тарқатишни вазифа сифатида юклаган. Бу

вазифа аъло даражада адo этилса, на ижтимоий бўхронлар, на иқтисодий инқирозлар бизга зиён етказа олади. Бундай бир раҳмат қуршаган жамиятда зоҳиран қурғоқчилик, қаҳатчилик ва турли фалокатлар бўлса ҳам, хузурсизлик ва тартибсизлик кузатилмайди.

Элие Кедоуриенинг Англиянинг Ўрта Шарқ сиёсатига оид бир китоби бор. Унда Усмонли давлатининг сўнгти даврига оид ҳаёт ҳақида баҳс юритилади. Ўша асарда ёзилишича, 19-аср охирларида Шарқий Онадўлида қаттиқ очарчилик юзага келади. Инглизлар бундан фойдаланиб, у ерда Усмонли давлатига қарши исён чиқармоқчи бўлади ва бир жосус йўллайди. Жосуснинг кузатувлари хulosаси жуда ҳам ибратли бўлган. У ўз ҳисоботида шундай дейди:

**“Бу ерда очарчилик бор, аммо очлик йўқ!
Ҳамма бир-бирини ҳимоя қиласди, бир-бирига ёрдам беради. Шу боис очарчилик очликка айланмаяпти. Бундай кучли бир ижтимоий мухитда очарчилик сабабидан исён чиқариш имконсиз!..”**

Де ла Мотрае эса бундай дейди: “Усмонли ўлкасида бировнинг уйи ёниб, бутун оиланинг бор-буди кулга айланса ҳам, бошқа жамиятлардаги дод-войлар, аламли йигиллар уларда кузатилмайди. Ҳамма бойликлари мана шу тарзда йўқ бўлган кишиларда ҳам Аллоҳнинг тақдирига таваккул би-

лан таслим бўлиши кузатилади. Хайрсевар аҳоли дарҳол янги уй қуришга етадиган ёрдамни беради ва ҳатто баъзан керагидан ортиқ даражада саховат қиласи”.

Жорнеилле Ле Бруйн эса мушоҳадаларини шундай тилга олади: “Туркларнинг хайру ҳасанотга жуда ҳам берилганини ва ҳатто насронийлардан жуда ҳам кўп хайрли ишлар қилишларини инкор этишнинг ўзи имконсиз. Усмонли жамиятида ти-ланчиларга деярли тўқнаш келмасликнинг энг асосий сабабларидан бири ҳам мана шудир...”

Булар аждодимиз бўлган Усмонлилар ҳаётидан бир-икки дона мисол, холос. Усмонли маданиятига, маънавиятига асос бўлган асли саодатга назар солсак, моддий имкониятлар энг қуий даражада бўлса ҳам, жамиятда руҳий бўхрон кўрмаймиз. Моддий неъматлар тўлиб-тошган ҳозирги куни-мизда эса, руҳий тушкунликлар, психологик ка-салликлар, афсуски, ҳаддан зиёд кўпайди. Чунки кўп даромад топиш ҳирси ваҳшийликка айланди, эҳтирослар сабаб нафс ҳайвоний қиёфага кирди, баҳам кўриш ахлоқи нуқсонга учради, инфок-эҳсон ва жўмардлик унутилди.

Имом-хатиб лицейидаги дарсларимизга келган устозлардан бири Нуриддин Тўпчи баъзан сўрарди: “Бугунги одамлар бахтиёми, кечаги одамларми?”

Кейин ўзи кечаги инсон накадар масъуд ва хузурли, бугуннинг кишиси эса қанчалар хузурсиз ва кўнглида ачиниш туйғуси йўқ кимса эканини бирма-бир тушунтириб берарди.

Қайси даврда бўлмасин, инсон руҳининг саломатлиги Исломнинг улуғ асосларига боғлансанагина барқарор бўлади.

Қалблар дунёвий эҳтиосларга қоришиб, охират режаси ортга сурилса, киши асоссиз хукуклардан фойдаланаар экан, ҳакиқат ва адолатни танимаган, золим ва бераҳм бир мавжудодга айланади. Бу ҳакиқатни кўриш учун атрофда соидир бўлаётган воқеа-ходисаларга ибрат кўзи билан қаралса етади. Бугун пул ва куч бирлигига амалга оширилаётган ноҳақлик ва зулм қайси инсоний меъёrlарга тўғри келади? Бир бомба отилиб, ўсимлигу ҳайвонот, бола-чақа, бемору кексалар ўлдирилмоқда, ҳаммаёқ хонавайрон бўлмоқда. На марҳамат бор, на шафқат! Маъсумлар ва мазлумларнинг қони билан бўялган пуллар қандай одамгарчиликни юзага чиқаради?

Хуллас, маънавий қадриятлардан узоқ бўлган капиталистик зеҳният инсонни моддий кучга ром қилиб, ўша моддиятни гўёки бут ҳолатига келтирмоқда.

Капитализмга Қарши Исломий Собитқадамлик

Яхшилаб билиб олишимиз керакки, ботил нарса билан Ислом аралаштирилмайди. Бу мумкин эмас. Коммунизмда мулк ҳамманики, капитализмда эса бир кишиники. Икковининг даъвоси ҳам бир нарса устида. Яъни мулкнинг кимга тегишлилиги хусусида ўзаро ихтилофлари бор. Ислом эса: **“Мулк на бирор шахсники, на жамоаники. Мулк – Аллоҳницидир!”** дейди. Мана шунга кўра Ислом бошқа тузумларга тенглаштирилмайди, улар билан қориштирилмайди.

Исломнинг гўзаллиги ва буюклиги ҳам шунда. Капитализмга қарши чиқиши учун яширин ва ошкора кўзғолонларга муҳтож эмас. Исломни муваффакият қозонаётган турли тузумларга қориштириш ғайрати заифлик ва ғафлатдандир.

Бу ғафлатни Жалолиддин Румий ҳазратлари шундай тушунтирадилар: Аллоҳ таоло балиқ учун турли ризқларни денгизда пайдо қилиб қўйган. Аммо балиқ ташқаридан отилган қармоқдаги хўракка ишқибоз бўлади. Балиқ қармоқнинг бошқа учию ипини кўрмайди-да, ундаги емишга ром бўлади. Ўша нарсани оламан деб ҳаётидан айрилади.

Исломнинг бошқа тузумлар билан тенг кўрилиши яхшигина хатодир. Чунки Ислом жуда ҳам буюк дин. Унинг асослари Аллоҳ таолонинг Ўзига бориб тақалади. Ҳеч бир тузум билан тенглаптирилмайди, ҳатто қиёслаб ҳам бўлмайди. Унга ботил нарсаларни қоришириш билан бир қанча адашишларга дуч келинади. Ё капитализмга, ёки коммунизмга яқинлашиб қолинади. Ўзининг улуғлигини йўқотади. Мўминлар ҳам шахсиятларидан, сифатларидан, ўзликларидан айриладилар.

Истанбул фатҳ этилганидан кейин шаҳарни янгидан барпо этиш зарурияти туғилди. Леонардо да Винчи Боязид IIга мактуб ёзди. Истанбулдаги масжидларнинг, чашмаларнинг, йўлларнинг тархларини мен чизиб беришим мумкин, деди.

Бу таклифдан саройда қувонганлар бўлди. Дунёнинг энг яхши меъмори келиб, Истанбулни обод қилар экан, дейишди. Боязид II унинг таклифига рози бўлмади. Бизнинг рухиятимизга мос бўлмаган, бегона бир меъморчиликни ўртага чиқаради, деди. Шу сабабли у ҳақда фармон бериб, қуш бўлиб ўлкамиз устида учишни истаса ҳам рухсат берилмасин, биз ўз меъморчилигимизни, ўз санъатимизни ўзимиз ижро этамиз, деди.

Шундай қилиб, аждодларимиз орасидан Синонлар чиқди. Шайх Ҳамидуллоҳлар,

Караҳисарилар, бошқа буюк санъаткорлар тарбия-ланди. Ўз маданиятилизни ўзимиз қурдик.

Мана шу ҳодиса ҳам ҳар соҳада Исломнинг асслигини муҳофаза қилиш ҳассослигига бир мисолдир.

Яъни ҳеч бир ҳолатда бошқа тузумларни Исломга аралаштиришнинг эҳтиёжи йўқ. Бунга эҳтиёж бор деб ҳисоблаш эса, Исломни яхши билмасликдандир. Баъзи моддиятчиларнинг қарашлари ҳам шундай. Улар ҳам Исломни бир қанча замонавий ишлар билан қоришишини истайдилар.

Мўмин одам ўзини Исломга том маънода бағишлиши керак. Исломнинг иззатини, шарифини қўриқлаши лозим. Исломнинг иқтисодий ва ижтимоий ҳамда бошқа ҳар қандай соҳадаги қоидалари татбиқ этилишига рағбат қилиши, ғайрат қўрсатиши зарур.

Қалб Қотишининг Олдини Олиш

“Тарихчилик” зеҳний муаммолар натижасида вужудга келади. Исломнинг мана бу ҳукмлари фалон замонда қолиб кетган, ҳозир бошқа бир замонда яшаяпмиз, дейишади. Гўёки, капитализм асри бўлмаса, бошқа нарсалар бўлмайдигандек тарғиб қилинади. Одатда ибодатларига эътиборли инсон иккисодий фаолиятида “Нима қилишим керак?” деган саволни ўзига беришни бошлайди. Капитализмга қарши эътирознинг тизимли равишда юзага келмагани ҳам ҳақиқат.

“Тарихчилик” тамоман нотўғри иш хисобланади. Зоро исломнинг амр ва қайтариқлари инсон табиатининг ўзгармай, доим айни ҳолатда қолувчи хусусиятларига кўра шакллантирилган. Бу ҳукмлар бутун замон ва маконларнинг эҳтиёжларига энг гўзал шаклда жавоб берадиган мукаммалликдадир. Шу сабабдан улар асло эскирмайди, аҳамиятини йўқотмайди. Башарий эҳтиёжларни энг гўзал шаклда қондира олиши нуқтаи назаридан мукаммалигини доимо муҳофаза этади. Ҳоссатан, Куръони карим ҳукмларининг бир қисмини тарихий маълум бир замон ва маконга оид эканлигини айтиш бир учи куфрга бориб тақалувчи далолатнинг ифодасидир.

Бошқа тарафдан, “тарихчилик” – чексиз илм ва қудрат соҳиби бўлган Жаноби Ҳаққа ожизликни нисбат беришдир. Жаноби Ҳақ жамиятлар ўзгарган вақтда доимо пайғамбарлар юбориш орқали замоннинг эҳтиёжларига кўра қонунлар жорий этган. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам эса энг сўнгги, охирзамон пайғамбариdir. У Зот келтирган ҳукмлар қиёматга қадар келадиган бутун инсонларнинг эҳтиёжларига уйғун тушадиган ҳукмлар ҳисобланади. Бунинг аксини тушуниш инсонларни яратган, жумладан уларни ўзларидан кўра яхши таниган ва сўнгсиз илми ила бўлган ва бўлиши керак бўлган ҳар бир нарсани билгувчи Жаноби Ҳаққа ожизликни нисбат этиш билан бир қаторда, даҳшатли шаклдаги йўлдан адашишнинг ўзгинасиdir. Аллоҳ таоло берган ақл билан Аллоҳ таолонинг ҳукмларини муҳокама қилишга уринишдек аянчли ҳолат рўй бериши мумкин эмас. Бундай бир аҳмоқликка йўл қўйганларга ушбу ояти карималарни эслатиш керак:

“Сен: “Аллоҳга динингизни билдиromoқчимисиз? Ва ҳолбуки, Аллоҳ осмонлару ердаги нарсани билувчи зотdir. Аллоҳ ҳар бир нарсани билувчидир”, деб айт” (Хужурот сураси 16-оят).

“Ёки китобнинг баъзисига иймон келтириб, баъзисига куфр келтирасизми? Сизлар-

дан ўшандоқ қилганларнинг жазоси бу дунёда фақат расво бўлишиликдир, қиёмат кунида эса, энг шиддатли азобга қайтариурлар. Аллоҳ қилаётганингиздан ғофил эмас” (Бақара сураси 85-оят).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам эса шундай марҳамат қиласидилар:

“Куръони карим шундай бир илоҳий калимаки, юзага келиши мумкин бўлган ҳар турли фитнага қарши инсонни саломат сақлайди. Унда сиздан аввалгиларнинг хабарлари, сиздан кейингиларнинг ҳолатлари, инсонлар орасида юзага келиши мумкин бўлган ҳодисалар бордир. У ҳақ ила ботилни бир-биридан айириб туради. У кераксиз бўлган ҳукмлар эмас. уни тарқ этган йўлдан озувчиларни Жаноби Ҳақ ҳалок этади, ундан ташқаридан хидоят излаганларни Аллоҳ залолатга туширади” (Термизий, Фидаил ул-Куръон, 14/2906; Доримий, Фидаил ул-Куръон, 1)

Бу муҳим изоҳлар ортидан яна асосий мавзуга қайтадиган бўлсак, куйидаги ҳукмни ҳар бири-миз дастуруламал қилиб олишимиз керак. Ислом: “Қандай қўлга киритсанг ҳам, кўпроқ эҳсон қил”, демайди. “Мутлақо ҳалол меҳнат ортидан қўлга кирит”, дейди. Мўминдан тоқатидан ортиғини истамайди. Тоқати етадиган даражада вазифалар юкланади.

Айтиб ўтганингиздек, Абу Зар розияллоҳу анхунинг мисоли ҳам бор. Абу Зар мисоли баъзи шахслар учун маҳсус масала, уларга хос бўлган ҳолат ҳисобланади. Умумий инсонларни қамраб олмайди.

Аллоҳ таоло Қуръони каримнинг икки юз ўрнида турли шаклларда эҳсон қилишга буюради. Мўмин бирор бир ишни таъсис этади, заводлар қуради ва эҳсонлар қиласди. Бирон нарсани қўлга кирийтмай туриб қандай эҳсон қилиши мумкин?

Фақат мусулмон ҳалолдан топувчи бўлади, исроф этмайди, зиқналик қилмайди, мутавозе ҳаёт кечиради ва сўнгра эҳсонлар қиласди.

Саноатнинг ривожланишига ҳам эътибор қиласди. Ғайриқонуний йўллардан юрмайди. Ишчиларнинг ҳаққига хиёнат қилмайди. Фойдасини ортириш учун маҳсулотларини аёлларнинг жозибасидан фойдаланиб реклама қилмайди.

Исро сурасининг 64-оятида шайтоннинг молларга ва фарзандларга шерик бўлиб қолиши ҳақида баҳс юритилади. Бугунги кунда эса, афсуски, фойдаларимизга иблис ўртоқ бўлиб қолмоқда. Янги шаҳарлар бунёд этилмоқда, уларда катта маблағлар ҳисобига ҳовузлар курилиб, одатий пляж атмосфери юзага келтирилмоқда. Шу йўл билан бу ерда яшайдиган оиласаларнинг маънавиятини барбод этишга йўл очилмоқда.

Тижоратдаги рақобатнинг қийинчиликларига бардош беришдан кўра, ишларини сохтакорлик билан, осон йўллар билан изга тушириб, кўпроқ фойда топувчилар учраб турибди. Фойда топиш учун ўсимликлар ва ҳайвонларнинг генлари билан ўйнашмоқдалар. Озиқ-овқатларнинг соғлиги бузилмоқда. Уларга ҳаром бўлган моддалар аралаштирилмоқда. Инсонларнинг жисмоний ва руҳий соғликлари хавф остига қўйилмоқда. Бундай тижорий ҳаёт ҳалол бўлмаган йўллар орқали юзага келмоқда.

Яна шундай аянчли ҳолат ҳам борки, баъзи инсонлар Исломнинг тижорий ва иқтисодий ҳаётига доир мезонлар хусусида етарлича билимга бўлмаганлари боис ниманинг ҳалол ва ниманинг ҳаром эканлигини аниқлаштириб олишда муаммоларга дуч келадилар. Баъзилари эса ҳаром эканлигини билиб туриб “Биродар, бу замонда ҳалол пул қолдими?” дея ғафлатга туширувчи сўзлар ва шайтоний талқинларга қулоқ солган ҳолда илохий чегараларни бузади.

Ўз шахсий ҳаётида диний амр ва наҳийларга риоя қилишга уринишни айтадиган бир қанча мусулмонлар тижорий фаолиятни бошлаганларидан сўнг қўплаб исломий ҳукмларга кўз юмадилар. Масалан, дўконини илохий қайтариқларга амал килмаган ҳолда жамиятга маънавий ва ахлоқий

жиҳатдан заарар етказадиган даражада баланд нархда ижарага беради. Ёки бирор хайрли ишга далолат қилган киши ана шу хайрни ўзи бажаргандек савоб олишини ёки бирор гуноҳга даъват этадиган банда ана шу гуноҳни ўзи қилгандек ёзилиши ҳақидаги исломий қоидалардан бехабардек иш тутадилар. Сўнгра ўша мусулмон бу каби ҳаром йўллардан келган пулни ўзининг назарида “ҳалол пул” деб ҳисоблади. Афсуски, ҳозирги кунимизда бу каби гуноҳлар маънавий залвори ҳис этилмасдан қилинадиган ҳолга келиб қолди.

Ҳолбуки, Аллоҳ ҳаром қилган ишлар қилинадиган ерлардан келадиган ижара пуллари ҳам ҳалол ҳисобланмайди. Шу сабабли ҳар бир мўмин мол-мулкини фойдаланишга топшираётганида бунга диққат қаратиши керак. Ким унга кўпроқ ижара ҳақи тўласа, ўшанга бериб юборавериши жоиз эмас. Ижарачининг ҳам ўз фойдасини Аллоҳ рози бўладиган иш орқали топаётганига эътибор қилиши керак.

Афсуслар бўлсинки, бугун ана шундай йўллар орқали мол-мулкка ҳар томондан “захарлар” сочилмоқда. Шу сабабдан мусулмон киши гўёки миналар кўмилган даладан юриб ўтаётгандек тижорий ва иқтисодий ҳаётда билимли, диққатли, ҳассос ва эҳтиёткор бўлишга мажбур.

“Қандай Йўл Билан Бўлса Ҳам Топ”, Демаслик Керак!

Кўплаб фирмалар рекламаларида шаҳвоний унсурлардан фойдаланиш орқали муштарийларни жалб қилишга уринадилар. Сўнгра кўпроқ фойда топиб, кўпроқ эҳсонлар қиласай, дея ўз-ўзини алдашга уринадилар. Бу ҳолатлар бугунги кундаги нозик масалалардан бўлиб, пул билан имтиҳон қилинаётган инсонлар учун оқибати аянчли алда-нишлардан биридир.

Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам энг оғир шароитларда ҳам иймондан чекиниш мумкинлигига оид бирорта сабабни айтиб ўтмадилар. Бадр жангидаги мусулмонлар моддий жиҳатдан жуда заиф эдилар. Макка мушриклари мусулмонларни бутунлай йўқ қилиб ташлаш учун ҳаракатга тушдилар. Натижада мусулмонлар жонларини кутқариш учун мол-мулкларини ташлаб, ҳижрат қилишга мажбур бўлдилар. Натижада улар жуда фақир ҳолга тушиб қолдилар. Вазият шу даражада эдики, Бадрга йўл олган ислом қўшинида уч киши бир туюга навбат билан минар эди. Жумладан, ҳазрати Али, Абу Лубоба ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга бир тую берилганди.

“Қандай Йўл Билан Бўлса Ҳам Топ”, Демаслик Керак!

Ушбу қийин кунларда Аллоҳнинг Расули олдига ғайримуслим бўлган мадиналик бир одам келди.

- Эй Мұхаммад, менинг кучимни бутун мадиналиклар билади, маккаликлар жуда ҳам кучли, сен эса заифсан. Рухсат бер, сенинг сафингда жанг қиласай. Ғаниматлардан ўзимга тегишли бўлганини олиб кетай, - деди. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг зоҳирига боқар экан, “майли, бизнинг сафимизга қўшил”, демадилар. Балки:

– Сен менинг Аллоҳнинг Расули эканлигимни қабул қиласанми? – дея сўрадилар. У одам “йўқ” деб жавоб бергач, Расулимиз шундай дедилар:

– У ҳолда бизнинг сенга эҳтиёжимиз йўқ. Аллоҳ таолонинг ёрдами бизга кифоядир.

Ўша одам бир муддатдан сўнг яна келди. Аввалги сўзларини тақорорлади. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам яна ўша саволни бердилар. У яна буни рад этганидан сўнг, пайғамбаримиз шундай дедилар:

– Аллоҳ бизга етади...

Ғайримуслим учинчи бор келганида:

– Албатта, сен Аллоҳнинг Расулисан. Бу қадар заиф ҳолида фақат илоҳий кучга таянувчи инсонгина ушбу сўзларни айта олади. Албатта, сен

Аллоҳнинг Расулисан, – дея Исломни қабул қилди. Расулимиз фақат ушбу ишни бажарганидан кейин унинг ислом лашкарлари сафига қўшилишига рухсат бердилар. Яъни Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳеч қачон шаръий ғоя учун ғайришаръий усулни қўлламаганлар. Илохий хукмлардан ташқарига чиқмаганлар.

Валҳосил, Аллоҳ таоло ва Расули “Қандай йўл билан бўлса ҳам, кўпроқ фойда топинг ва кўпроқ эҳсон қилинглар”, демадилар...

Гараудийдан Бир Хотира

Шу жойда бир хотирамни сизлар билан ўртоқлашишни истайман. Рожер Гараудий бир қанча йиллар аввал Истанбулга келганди. Юлдуз саройида бир конференция бўлиб ўтди. Ушбу конференцияга мен ҳам таклиф этилдим. Гараудийга:

– Сизни аввал христиан, ундан кейин коммунист сифатида танир эдик. Ҳозир эса мусулмонсиз. Энди Ҳиндистон томонларга ҳам саёҳат қиласизми? – дея кинояли савол бердилар. У эса шундай деди:

– Сизларга бир нарсани айтиб берай. Мен христиан эдим. АҚШдаги буюк картелларнинг нархларни бир маромда ушлаб туриш учун миллионларча тонна сутни тўкиб юборганларини, миллионларча тонна буғдойни ёқиб юборганларини кўрганимдан сўнг бу виждонсизлик мени коммунизмга етаклади. Кўрдимки, коммунизм ҳам қуп-қуруқ, ҳеч қандай маънавий жиҳати йўқ. Христианлик билан коммунизм ўртасига бир кўприк куришга уриндим, аммо бўлмади.

Ўша вактларда французлар менинг ўлдирилишимни истаётган эди. Жазоирлик бир мусулмон аскарнинг ёрдами билан ушбу хатардан

кутулдим ва охири ўша мусулмон аскарни қидириб топдим.

– Француз зобити менинг отиб ташланишимни истаган эди, мени нима учун кутқардинг? – дея савол бердим.

– Мен мусулмонман, Аллоҳ берган жонга ўзим билмаган ҳолда жафо қилишга рози бўлолмайман. Бунинг ухровий масъулиятидан қўрқаман, – деди аскар.

Мен ўша вақтга қадар Исломни бир қабила дини сифатида тасаввур қилардим. Бу ҳодиса менинг Исломга йўналишимга васила бўлди. Иқтисодчи бўлганим учун Исломнинг молиявий томонларини ўрганиб чиқдим. Фоиз нима, коммунизмда қандай, Исломда қандай, қайси ҳолатда улар тақиқланган, ҳудудлари ва чегаралари қандай? Шу каби жиҳатларга қизиқдим.

Билолнинг (Билол Ҳабаший розияллоҳу анҳуни назарда тутмоқда) бир ҳадиси мени хидоятга чорлади. Билол Аллоҳнинг Расулига жуда чиройли хурмоларни келтирди. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

– Буни қаердан олдинг? – дея савол берганларида, Билол шундай деди:

– Бизда оддий хурмо бор эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ейишлари учун ун-

дан икки ҳисса бериб, мана шу хурмодан бир ҳиссасини сотиб олдик. Шундан сүнг Расулимиз соллаллоху алайхи ва саллам:

– Эй вох, бу рибонинг/фоизнинг айни ўзири, асло бундай қилма. Яхши хурмо сотиб олишни истасанг, қўлингдаги хурмоларни сотиб юбор, сўнгра ундан келган пул эвазига яхши хурмоларни сотиб ол, – дея буюрдилар (Муслим, Мусакат, 96).

Кўрдимки, Аллоҳнинг Расули фоизга очиладиган ҳар қандай эшикни калит тушадиган тешигига қадар беркитдилар. Бу ҳолат мени Исломни янада кўпроқ тадқиқ этишга илҳомлантириди.

Исломда иқтисод нима ва бошқа шу каби саволларнинг жавобларини излар эканман, буюк бир даҳога дуч келдим. Бу даҳо Абу Ҳанифа эди. Ағусски, бугун Абу Ҳанифа даҳосини мусулмонларга мен танишириб турибман. Ислом дунёси Абу Ҳанифани муносиб даражада танимайдилар.

Валҳосил, Расулуллоҳ соллаллоху алайхи ва салламнинг Ислом иқтисодий ҳаётида ҳеч қандай чегарадан чиқиш ҳолатлари кузатилмади. Мўминлар сифатида бизлар ҳам исломнинг бутун қонун-қоидаларига риоя этган ҳолда яшашга мажбурмиз.

Имом Аъзам Ҳазратларидан Мисоллар

Алтинолук: Афандим, Абу Ҳанифа ҳазратлари ҳақида гап борар экан, бу буюк имомнинг илмий фаолиятларини баъзан тижорий фаолиятлар билан боғлаганлигини қўрамиз. Ҳазратнинг тижорий ва иқтисодий ҳаётдаги ҳассосликлари тўғрисида озроқ сўзлаб берсангиз.

Усмон Нури Тўпбош: Албатта, Имом Аъзам Абу Ҳанифа ҳазратлари илм ва ирфондаги даҳоси қадар тижорат ҳаётида ҳам юксак ахлоқи билан Ислом тарихидаги ўрнак олиниши керак бўлган сиймолардан биридир. Сиз ҳам айтиб ўтганингиз каби, Абу Ҳанифа ҳазратлари тижорат билан шуғулланган, бир қанча бойликлар соҳиби бўлган бадавлат киши эди. Аммо ундан ҳам зиёда равишда илм билан машғул бўлганлиги сабабли тижорий ишларини ўз вакили воситаси билан юритар, ўзи эса қилинаётган тижоратни ҳалоллик доираси ичига бўлаётган ёки бўлмаётганлигини назорат қиларди. Бу хусусда шу қадар ҳассос эдики, бир сафар ўртоғи Ҳафс ибн Абдураҳмонни газлама со-тишга юборар экан, унга шундай деди:

– Эй Ҳафс, молда мана бундай нуқсонлар бор. Буларни харидорларга айт ва шунга яраша арzon нархда сот.

Ҳафс молни имом белгилаб берган нархга сотди, лекин ундаги қусурларни харидорга айтишни унутганди. Бу ҳолатни билган Абу Ҳанифа ҳазратлари Ҳафс ибн Абдураҳмондан:

– Газламани сотиб олган харидорни танийсанми? – дея сўради.

Ҳафснинг у харидорни танимаслигини билганидан сўнг имом ҳалол луқмасига шубҳа аралашишидан қўрқиб, сотилган молдан тушган барча фойдани садақа қилиб тарқатиб юборди. Чунки ҳалол ва ҳаромга эътиборли бўлиш қулга омонат қилиб топширилган молнинг поклиги ҳамда охиратда бунинг ҳисоб-китоби борлиги боис дикқат қилиниши зарур бўлган жихатdir.

Абу Ҳанифа ҳазратларининг ушбу тақвоси моддий ва маънавий тижоратига ортиғи билан баракот бўлиб ёғилди.

Айниқса, бу буюк имомнинг фоиз олиш борасидаги ҳассослиги бекиёс эди. Зеро, Абу Ҳанифа ҳазратлари фоизга ўхшаш бирон ҳолат юзага келиб қолмасин, дея ундан мол олувчи инсоннинг дарахти соясидан ҳам фойдаланмасликка ҳаракат қиласарди. Бошқа тарафдан эса, бугунги кунимизда тижорий

ҳаётда дуч келадиган энг муҳим хато ишлардан яна бири қаршисидаги одамнинг билимсизлигидан фойдаланган ҳолда бу ҳолатни ўз манфаатлари учун қўллаётганларнинг мавжудлигидир. Масалан, молнинг қийматини билмаган бир мижозга ана шу молнинг асл қийматини билдириб қўйиш зарур ҳисобланади. Унинг билимсизлиги, тажрибасизлиги ва соддалигидан фойдаланишга уриниш уни алдаш билан баробардир. Имом Аъзам ҳазратлари ўзига сотиши учун ипакли бир кийимни олиб келган аёлдан молининг нархини сўради. У аёл:

– Юз дирҳам, эй Имом! – дегандан сўнг унга эътиroz билдириди.

– Йўқ, бу ундан ҳам қиммат туради, – деди.

У аёл шошилганча унинг нархини яна юз дирҳамга орттириди. Имом Аъзам яна қабул қилмади. Аёл яна юз дирҳам орттириди, сўнгра яна юз дирҳам... Имом Аъзам:

– Йўқ, бу тўрт юз дирҳамдан ҳам қимматлироқ, – деганидан сўнг у аёл:

– Эй Имом, сен мени масхара қиляпсанми? – дея ундан ранжиди.

Шундан сўнг Имом аёлнинг моли аслида қанча эканини айтиши учун бу ишни яхши тушунган бир инсонни чақиртириди. Ўша келган киши кийимнинг

нархини беш юз дирҳам қилиб белгилади ҳамда
И мом Аъзам кийимни шу нархда сотиб олди.

Зеро у тўғриликдан адашиш, молнинг айб ва нуқсонларини яшириш ва хусусан, мезон ҳамда тартибларга бепарволик инсонни охиратда аянчли оқибатларга дучор этишини яхши биларди.

И мом Аъзам ҳазратларининг бу ҳассослиги Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва у зотнинг севимли асҳоблари йўлидан юргани, бу йўлда ғайрат кўрсатганидан даракдир. Балки унинг ушбу ҳодисадаги исломий харакатлари саодат асирадаги ушбу ҳодисадан илҳом олиш орқали бўлгандир.

Саҳобалардан Жоририбн Абдуллоҳ розияяллоҳу анҳу бир от сотиб олишни истади. Ўзига маъқул бўлган от учун сотувчи беш юз дирҳам нарх таклиф этди. Жорир розияяллоҳу анҳу бу отга олти юз дирҳам беришини, ҳатто нархни саккиз юз дирҳамгача кўтариши мумкинлигини айтди. Чунки отнинг қиймати юксак бўлиб, сотувчи бунинг фарқига бормаётганди. Ундан:

– Отни беш юз дирҳамга сотиб олиш ўрнига нима учун саккиз юз дирҳамгача нархни кўтардинг?
– дея сўрадилар. Жорир розияяллоҳу анҳу эса шундай деб жавоб берди:

– Биз отди-сотди жараёнида хийла ишлатмаслик хусусида Аллоҳнинг Расулига сўз бердик (Ибн Ҳазм, ал-Мұхалла, Миср 1389, IX, 454-бет).

Шу билан бирга, ҳалол-ҳаром деб айириб ўтиrmай “харидордан қанча ололсам ўша менинг фойдам” деган фикр билан қилинган тижоратдан кишига ҳеч бир хайр келмаслигини, билъакс бу оғир бир охиратга сабаб бўлишини асло унутмаслик керак.

Юз Нафар Бадавлат Тўпланса

Афсуски, бугунги кунимизда инсонлар тижорий ҳаётдаги нотўғри ишларни вақт ўтиши билан қонунийлаштиришга уринмоқдалар. Мисол учун, мусулмон инсон бир ерлардан фойда топмоқда ва ўзи қилаётган хайр-эҳсонларга ана шу ерлардаги кирли ишларини йўқقا чиқарувчи унсур сифатида қарамоқда.

Улар, эҳтимол, ўзларини шундай деб овутадилар: мен хайр-ҳасанот қиляпман, берувчи қўл бўляпман, фабрикамда уч минг киши ишляпти, улар менинг шарофатим билан нон топиб емоқда ва ҳоказо.

Ислом дини бизга ғайриқонуний йўллар билан бўлса ҳам шунча одамга нон бер, деб амр қилмайди. Ризқни бергувчи Жаноби Ҳақдир. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай марҳамат қиласидилар:

“Агар сиз Аллоҳга таваккул этганингизда эди, Аллоҳ қушларни тўйғизгани каби сизни ҳам ризқлантиради. Қушлар эрта тонгда қоринлари бўш ҳолатда инларидан чиқади ва оқшом пайти тўйған ҳолатда инига қайтадилар” (Термизий, Зухд, 33).

Жаноби Ҳақ ояти каримада шундай дейди: “Ўз ризқини кўтара олмайдиган қанчадан-қанча жонзотлар бор. Уларга ҳам, сизларга ҳам Аллоҳ ризқ берадир” (Анкабут сураси 60-оят). Роббимиз мусулмонларга бундай хавотирда бўлмасликлари кераклигини билдиromoқда. Ҳалол ризқ топиб кун кечиришимизни амр этмоқда.

Аллоҳ дўстларининг ҳаётларига боқар эканмиз, уларнинг ўз фойдалари масаласида жуда ҳам эътиборли бўлганликларини кўрамиз. Масалан, Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратлари бир дастурхонда овқат емадилар.

– Бу дастурхонда зулмат/қоронғиликлар бор, – дейди. У зотга атрофдагилар:

– Афандим, булар ҳалолдир, – деганларида Нақшбанд ҳазратлари:

– Ҳалолдир, аммо пиширган одам жаҳл билан тайёрлабди, – деган эканлар.

Бир атом бомбаси портласа, ундан чиқаётган радиация нурлари атрофга тарқалади. Бу радиация нурлари темирни ҳам тешиб ўтади. Маънавий таъсирлар ҳам худди шундай. Уларга ҳам эътибор бермоқ лозим.

Мисол учун, Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам видо ҳажида Абраханинг қўшини ҳалок бўлган жойдан ўтар эканлар, “Бу ерда Аллоҳнинг

қаҳри тажаллий этган”, дея марҳамат этадилар ва у ердан жуда тез юриб ўтиб кетадилар.

Мусулмонлар Тобук сафарида Самуд қавми ҳалок эттирилган уйларга кирдилар. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

– Асло бу ердан сув ичманглар, – дея буюрдилар.

– Ё Расулуллоҳ, мешларимизга сув тўлдиридик ва бу сувдан хамир қордик, –деганларида эса:

– Сувларни тўкинг, хамирларни эса туяларингизга беринг, – дея амр этдилар.

Ислом озиқ-овқат масаласида мана шундай ҳассослик кўрсатади. Зотан, қиёматда биздан илк сўраладиган беш саволдан бири: “Қаердан топдинг ва қаерга сарф этдинг?” деган сўроқ бўлади.

Бойликнинг Қанча Қисми Эҳсон Қилиниши Керак?

Мен кўп фойда топай ва қўплаб эҳсонлар қиласай деган инсонларни кўрган пайтимизда улар бойликларининг қанча қисмини эҳсонга сарфлаётган бўлса, дея ўйлаб қоламиз. Бир хотирани сизларга айтиб бермоқчиман:

Саудия Арабистонида Қирол Файсал замонида ҳаж вазири Ҳасан Қутби Бей раҳматли падаримизни зиёрат қилиш учун келарди. Равза бунёд этилаётган кунлар ҳақида у сўзлаб берганди. Падаримиз дедиларки:

– Алҳамдуиллоҳ, Равза гўзал шаклда иншо этилмоқда. Мусулмонлар бу ерда гўзал ҳолатдаги хотиржамликни топадилар.

Ҳасан Қутби Бей бироз ўйланиб турди ва шундай деди:

– Энг қийин нарса – пулни сарфлаш. Шахсан мен шундай муаммо ичида яшамоқдаман (ўзи нефть тижорати билан шуғулланарди). Мен пулнинг энг тўғри шаклда қўлланилиш намунасини Усмонийларда кўрдим. Улар ортларида насллардан наслларга ўтувчи буюк асарлар қолдирдилар. Бугун эса дунёдаги мусулмонлар ўз бойликла-

Бойликнинг Қанча Қисми Эҳсон Қилиниши Керак?

рининг қанча қисмини Муқаддас жойлар учун сарфламоқдалар, – деди.

Жаноби Ҳақ ояти каримада шундай марҳамат қилади: “**Ўзингиз суйган нарсадан нафақа қилмагунингизча, ҳаргиз яхшиликка эриша олмассиз**” (Оли Имрон сураси 92-оят).

Раҳматли падарим Мусо афанди менга хайр ва закот дафтарины кўрсатди.

– Мана бу саҳифалар закотим, мана булар эса эҳсонларим. Нафс доимо инсонни алдайди. Оз миқдордаги эҳсонни кўп қилиб кўрсатади. Шунинг учун албатта закот ва эҳсонингизда айри-айри ҳолда ёзиб қўйинг. Эҳсонларингиз закотингиздан, айниқса қийинчилик даврларда, кўпроқ бўлсин, – дея менга насиҳатлар қилди.

Закотимизни бермоқдамиз, бу яхши. Аммо закот энг оз мезонда ҳисоблаб чиқилади. Мен закотимни бердим, дейишимиз билан бугун кутулишими мумкинми, билмайман...

Аллоҳ Расулини севмоқдасиз, У зот қандай яшаган бўлсалар сиз ҳам шундай яшашга ғайрат кўрсатмоқдасиз. Аллоҳ Расулини севмоқдасиз, қиёматда ҳам Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳамда У зотнинг асҳоблари билан биргалиқда бўлишни истамоқдасиз. Ибодат ҳаётингиз, иқтисодий ҳаётингиз, муомалангиз Унинг ва У

етиштирган асҳоби киромларники каби бўлмоқда. Уларнинг ҳаракатлари биз учун ўзига хос мезонлар ҳисобланади. Зоро, Жаноби Ҳақ бизга ўз ҳаракатларимизда у буюк пайғамбарни намуна қилиб олишимизни амр қилди.

Ояти каримада шундай марҳамат қилинади: **“Батаҳқиқ, сизлар учун, Аллоҳдан ва охират кунидан умидвор бўлганлар учун ва Аллоҳни кўп зикр қилганлар учун Расулуллоҳда гўзал ўrnak бор эди”** (Аҳзоб сураси 21-оят).

Аллоҳнинг раҳмати бўлган Қуръони қарим каби ҳазрати Пайғамбар ва унинг муборак асҳобларининг ҳаётларига доир маълумотлар Жаноби Ҳақнинг муҳофазаси остида бизга қадар етиб келди.

Бошқа тарафдан эса Аллоҳ таоло буюк Пайғамбарининг жамиятдаги энг ожиз фард бўлган етим бир боладан ҳаётнинг бутун поғоналарини энг мукаммал мезонлар ила босиб ўтишини таъминлаб, у Зотга энг юксак мақом бўлган давлат раҳбарлигига қадар юксалишни насиб этди. Шу сабабдан ҳар бир инсон башарий поғоналарнинг қайси бирида бўлса ҳам, у азиз Пайғамбарга мос бўлмаган ҳаракатлардан йироқ туриши, унинг ҳаётидаги мукаммалликларни ўзига намуна сифатида олиб, ҳаётига тадбиқ этиши жоиз.

Ислом Шифо Дориҳонасиdir

Шуни ҳам илова қилишимиз керакки, Ислом буюк шифо дориҳонасиdir. Бу дориҳонада ҳар қандай қасалликка даво бўладиган малҳамлар топилади. Фақат бу дориҳонага бугун капитализм кирди, социализм кирди. Бир стакан тоза сув ичига бир томчи нажосат аралашса, унинг бутун покизалиги, софлиги, лаззати йўқолади. Бузилган нарса исломнинг ўзи эмас, албатта. У ўз назокатини сақлаб қолмоқда. Аслида мусулмоннинг зеҳнийт дунёси хасталанганди, муаммо айнан шунда. Бугун капитализм, социализм ана шу ерга кириб борган.

Ҳақ дўстлари агар саломат бўлишни истасанг икки нарсани унутма, икки нарсани унут, дейдилар. Биринчиси, “Роббингни унутма!” Ҳар ҳолимизда ҳам Жаноби Ҳақ биздан розими? Аллоҳ Расули ёнимда бўлсалар, менинг бу ҳолимга табассум қилармиidlар ёхуд мендан ранжирмиidlар? Мусулмон ўзини ҳимоя қилиши учун шундай хаёли рухия ичидаги яшави керак. Иккинчиси, “Ўлимни, охиратни ва айниқса фонийлигингни унутма!” Аллоҳнинг ҳузурига боришингни унутма! “**Китобингни ўқи, бугунги кунда сен ўзингга ўзинг ҳисобчиликка кифоя қилурсан**” (Исро сураси 14-оят) дея буюрилган у мудхиш кунни унутма.

Икки нарсани эса унут дея буюрмоқдалар. Биринчиси, “Ўзинг қилган эҳсон ва ҳасанотларни унут!” Чунки кичик бир эҳсон инсоннинг кўзига улкан, баҳайбат, катта миқдор бўлиб кўринади. Сўнгра инсон бошқалар билан ўзини қиёслашни бошлайди. “Мен шунча эҳсон қилдим, бошқалар қанча қилмоқда”, деб ўйлашни бошлайди. Кўплаб инсонлар мана шу ерда виждонини хотиржам қилиш учун эҳсондан пора сифатида фойдаланадилар. Ҳолбуки, биз учун мезон ҳисобланган, ўзимизни қиёс этишимиз керак бўлган жамият, бу – саодат асидаги жамиятдир.

Иккинчиси, “Сенга қилинган азоб ва жафоларни унут!” Зоро Жаноби Ҳақ “Аллоҳ сизларни мағфират қилишини хуш кўрмайсизларми?!” дея марҳамат қиласиди. Аллоҳ тарафидан кечирилишга унинг қулларини кечира олганлар ҳақлироқдир.

Демакки, бу икки нарсани унутиб, икки нарсани унумаган ҳолимизда саломат бўлишимиз мумкин.

Пул Билан Имтиҳонда Тасаввубуфнинг Ўрни

Ҳақиқий маънода тасаввубий ҳаёт ҳакида баҳс юритадиган бўлсак, бу соҳада пул билан имтиҳоннинг хавфлари оз микдорда. Чунки мўминнинг пул билан имтиҳонида йўл қўйиши мумкин бўлган хатоларнинг тамалида нафсига кулоқ солиш орқали Аллоҳнинг амрларини бажармаслик ётади.

Тасаввубуф эса нафснинг эҳтиросларини тўхтатишига қаратилган билим, нафсга қарши сулҳи бўлмаган бир жангдир.

– Бу – бир қутулиш йўли. Қалбни Аллоҳдан узоқлаштирадиган ҳар нарсадан узоқ туриш орқали тақвога етишишга бўлган жидду-жаҳддир.

– Фақатгина пул билан боғлиқ эмас, балки ҳар бир соҳадаги илоҳий имтиҳон тажаллийларининг сирини борлиқдаги зарраларда ҳис эттирадиган бир қалби уйғоқлик таълимиdir бу.

– Ҳар замон ва маконда Ҳақнинг тақдиридан ва тақсимотидан мамнун бўлган ҳолда Аллоҳ билан дўст бўлиб қолиш санъатидир бу. Ҳаётнинг синовлари, ўзгариб турувчи шартлари ва кутилмаган

совғалари қарпидан руҳий мувозанатини сақлаб, шикоятларни унута билиш маҳоратидир бу.

Капитализмнинг майдонга келиш ва ана шу ерда ёшариш пайти, қаноат ва таваккулнинг нуқсонга учраб, ҳирс, ҳасад ва эҳтирос билан ноҳақ маблағ топиш майли ортган вақтларидир. Шунинг учун мўминлар ўзларида аввало эҳтирос ва кераксиз истаклар юзага келган бир нуқтада тасаввуфий билимни олишлари керак. Бу танбалликдан қочиб, қаноат ва таваккул қилиш билан амалга ошади. Қаноат эса ҳақиқий бойлик бўлиб, кишининг мол-мулкка бўлган эҳтиросга қарши асирик ва қулликдан кутулиши демакдир.

Бошқа бир ҳақиқат шундан иборатки, манфийликлар ҳаддан зиёд ортиб кетган бир замонда улардан муносиб равишда сақлана олиш, ўзи учун фойдали бўлган “фатво”ларга таяниб ҳаракат қилиш имконсиз. Манфийликлар ҳаддан ортиқ кўпайган пайтда улардан том маънода қўриклана олиш фақатгина “тақво” мезонлари билан мумкин бўлади. Айниқса, тасаввуфий ҳаракатларга эътибор қилишга янада кўпроқ аҳамият беришимизни тақозо этмоқда. Ҳақиқатдан ҳам, бугунги кунимизда тижорат билан шуғулланувчи ҳар бир мусулмон нафсни тарбиялаш ва қалбни тозалаш поғонасидан ўтмаса, чегара билмас капитализмнинг чиркинликлари орасида маънан ўзлигини йўқотиши аниқ.

Ҳолбуки, тасаввүфий билимларга соҳиб бўлган мўмин моддий тарафдан топса ҳам, йўқотса ҳам кўнгил хузурини бир маромда ушлаб туради. Зеро, комил бир мўмин учун муҳим бўлган нарса пул топиш ёки уни йўқотишдан кўра, пул билан бўлган илоҳий имтиҳонда мағлуб бўлмаслиkdir.

Оғир Вақтларда Сиғиниладиган Жой Даргоҳлар Эди

Бутун тарих давомида тасаввуф иқтисодий ва ижтимоий хотиржамлик пайтларида сустлик, бўшанглик ва адашмовчиликларга қарши бўлган маънавий курашни давом эттирган ҳамда истилолар, ишғол ва зулмларга тўлган қийин замонларда кўнгилларга маънавий талқинлари билан нафас киритган, ярадор қалбларга малҳам, қийналган димоғларга тасалли бўлган эди.

Кундузлари тижорий фаолиятларидан чарчаган тожирлар оқшом пайти даргоҳга бориб, у ерда ҳам маънавий билим олар, ҳам тижорий ҳаётининг чарчоқларини унutarди. Бугун бу каби имкониятлар бўлмаганлиги сабабли, тасаввуфий тамойилларга амал қилиш хусусида ҳар бир инсон ўз шахсий ғайратини кўрсатишини тақозо этмоқда.

Ҳақиқатдан ҳам, тасаввуфий ҳаёт жонланган замонларда таккалар ва даргоҳлар гўёки реабилитация маркази ҳолига келиб қолганди. Иши юришмаётган, оиласи миаммолари бўлган ёки ўзи енга олмаётган қандайдир бир дардга гирифттор бўлганлар такка ва даргоҳларда ҳузур топардилар. Хусусан, ҳазрати Мавлононинг “Кел, кел, не бўлсанг бўл, лекин кел!” деган чақириғи бу-

тун мазлумлар, чорасизлар, умидсизлар учун бир кутулиш даъвати бўлди.

Буларнинг барчаси тамоман Набавий ҳаракатлар хисобланади. Аллоҳнинг Расули қандайдир бир неъмат ёки зафарга эришганла-рида: “Аллоҳим, ҳақиқий ҳаёт фақатгина охират ҳаётидир” (Бухорий, Рикак, 1), дея марҳамат этиб, кўнгилларда дунёга майл бўлмаслигини таъминла-ган, ғурур ва кибрга берилиш йўлларини беркит-ган эдилар. Шунга муқобил равишда қандайдир бир қийинчилик ёки изтироб билан қаршилашган пайтларида ҳам: “Аллоҳим, ҳақиқий ҳаёт фақатгина охират ҳаётидир”, дея марҳамат этар, бу билан мўмин кўнгилларнинг ўткинчи муаммолар сабабли умидсизлик, шикоят ва хафаликларга ғарқ бўлишига йўл қўймас эдилар. Натижада умматига ҳар қандай ҳолатда ҳам хузур, сокинлик ва ҳаловат ичида қолишлари учун маънавий билимларни бер-ган эдилар.

Яъни инсоннинг руҳи маънавиятдан узоқлашса, борликда ҳам, йўқликда ҳам қалб чал-кашликларидан қутула олмайди. Борликда инсоннинг бир тизгинда туриши лозим бўлса, йўқликда тасаллига эҳтиёжи бор. Шу сабабдан инсоннинг тамали набавий тарбия усуллари бўлган тасавву-фий талқинларга борликда ҳам, йўқлик пайтлари-да ҳам эҳтиёжи бор. Зоро, борлик ҳам, йўқлик ҳам

бир имтиҳон ҳисобланади. Ҳатто борлик имтиҳони йўқлик имтиҳонидан кўра каттароқ дейиш ҳам мумкин. Чунки борликда нафснинг ҳаддидан ошиш эҳтимолига муқобил равишда йўқликда унинг ожизлиги сабабли Аллоҳга таважжуҳ этиш янада осонроқдир. Аллоҳнинг тақдирига қарши шикоят қилмаса бўлди...

Жамиятда Исломий Яшаш

Тасаввуф иймонни “эхсон” каби юксак шуур уфқига күтаришни мақсад қилган. Яъни Жаноби Ҳақни кўрмаган ҳолда ва ўзини ҳар вақт, ҳар ерда унинг ҳузурида ҳис этиб, доимо илоҳий “камералар” кузатуви остида эканлигини ҳис қилиб яшаш фикрини шакллантиради.

Жуда кўплаб инсонлар ўзини фақат намоз ўқиётган вақтда Худонинг ҳузурида бўлади деб тушунади. Ҳолбуки, Жаноби Ҳақ замон ва макондан ташқарида бўлгани билан бир қаторда, ҳар замон ва маконда ҳозири нозирдир. Қалбини назорат қила олган ва зикрлар билан тўлиб-тошган қалб бу ҳақиқатни янада қувватли шаклда ҳис этган бир мўмин ҳолига келади. Ҳаётининг ҳар бир саҳифасини илоҳий амр ва нахийларга риоя этиш гайрати билан тўлдиради. Айнан шу ҳолат жамият ҳаётида ислом ақидаларига лойиқ яшаш учун қалбда ўзига хос замин ҳозирлайди.

Фақирлик Ва Бадавлатлик Имтиҳони

Бойлик ва факирлик мўминнинг баҳтидир. Иккиси ҳам бу имтиҳон дарсхонасининг қийин машғулотларидан ҳисобланади. Жаноби Ҳақ ҳар иккиси билан ҳам қулларини имтиҳон қилиши мумкин.

Бойлик оғир бир имтиҳон. Зеро, пулдан ғояли мақсадларда фойдалана олиш маънан савияли қалбларнинг санъатидир. Кўплаб инсонлар пулдан фойдаланганликларини тушунадилар. Ҳолбуки, пул улардан фойдаланади. Улар эса бунинг фарқига бормайдилар.

Бугунги кунда сармоя инсонларга ўз таъсирини ўтказмоқда. Аслида инсонлар сармояга таъсирини ўтказишлари керак. Инсон пулнинг маҳкуми эмас, ҳокими бўлиши лозим. Бу эса Ҳокимларнинг Ҳокими амрига таслимият кўрсатиб, итоат этиш орқали бўлади.

Ушбу ҳолнинг энг гўзал кўринишларини пайғамбарларда, асҳоби киромларда ва авлиёларда кўришимиз мумкин. Улар пулдан бир манфаат йўлида эмас, Жаноби Ҳаққа яқинлашиш воситаси сифатида фойдаланганлар.

Сулаймон (а.с) дан кўра бойроқ бир қул бу жаҳонга келмаган. Фақат у ҳеч бир замон қалбини дунёнинг истакларига тўлдирмаган. Роббимизнинг “қандай ҳам яхши банд” деган илтифотига шу йўл билан ноил бўлган.

Иброҳим (а.с) ҳам жуда бадавлат бўлишига қарамай, ҳеч қачон Роббисидан ғофил бўлмади. Жаноби Ҳақнинг муҳаббати ила эҳсонлар қилди ва шу сабабли Аллоҳнинг ҳалили, дўсти мартабасига мусассар бўлди. Роббимиз ҳам унинг саҳовати сабабли молига баракот берди. Ҳатто бу баракот халқ орасида “Ҳалил Иброҳим баракоти” номи билан машхур бўлди.

Яъни дунё билан машғул бўлиш эмас, ундан Ҳаққа қуллик қилиш учун бир восита сифатида фойдаланиш керак экан. Воситани манфаатга айлантириш янглиш бўлган ҳодисадир. “Кўлинг меҳнатда, кўнглинг Аллоҳда бўлсин” деган машхур таъбирга амал қилгандан сўнг, бойлик ва давлат-мандликнинг ҳеч қандай зарари йўқ.

Лекин “маънавий хузурга эришиш учун факир бўлиш керак” қабилидаги хато тушунчага ҳам борилмасин. Ислом инсоннинг бой бўлишини асло тақиқламаган. Ислом динининг тамали бўлган беш фарзнинг иккитаси ҳаж ва закот бўлиб, улар бадавлат бўлган мўминларга хос амаллардир. Бу айни замонда инсонларни ҳалол йўл билан бойлик

орттиришга ташвиқ этади. Ҳадиси шарифда эса шундай марҳамат қилинади:

“Тўғри сўзли, ростгўй ва ишончли мусулмон савдогар қиёмат куни набийлар, сиддиқлар ва шахидларнинг қаторида туради” (Термизий, Бую, 4).

Шу билан бир қаторда, тарихда бўлгани каби, бугунги кунда ҳам йўқсилларга, муҳтожларга, ғарибларга бошпана ва мададкор бўладиган ҳалол ҳамда жўмард бойларга эҳтиёж бор. Яъни дунёда зухд ва такво эгаси бўлиш қалбнинг амри билан бўлади. Мўминнинг вазифаси дунёдан қўл ювиш эмас, қалбини дунёга асир бўлишдан қўриқлай олишдир.

Дунё Аллоҳдан Узоқлаштирадими?

Зухд фақирлик эмас, зухд бой ёки фақир бўлишидан қатъи назар, ҳар бир мўминга керак бўлган ҳислат ҳисобланади. Илоҳий тақдир на-тижасида зоҳиран фақир ва эҳтиёжмандлик ичи-да яшаган бир киши қалбан дунёвий орзуларни кетидан қуваётган бўлса, у хам зухд ва истиғно аҳлидан ҳисобланмайди. Зеро, зухд ва истиғно тақдир тақозоси билан мажбуран оз нарсага қаноат қилиш эмас, балки ўз истаги билан дунёга боғланиб қолмасликдир. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам зухд ҳолини гўзал таъриф қилиб шундай дейдилар:

“Дунёда зоҳидлик на ҳалолни ҳаром деб билмоқ, на мол-мулкни тарк этмоқликдир. Дунёда зоҳидлик фақат Аллоҳнинг мулки бўлган нарса-ларга ўзининг қўли остидагидан кўра кўпроқ (яъни ризқа эмас, Раззоққа) ишонмоқлик ҳисобланади. Бошига бирон мусибат келган ва у ёқасини қўйиб юбормаган вақт давомида Унинг ажр ва мукофоти-дан умидвор бўлмоқдир” (Термизий, Зухд, 29\2340).

Ҳазрати Мавлоно шундай дейди: “Дунё Аллоҳдан айро тушмоқликдир. Ёки дунё пул, ма-толар, аёл ва фарзанд сохиби бўлмоқ эмас. Сени

Хақнинг йўлидан нима тўсаётган бўлса, ўша сенинг дунёнгдир”.

Нақшбандий ҳазратлари етиштирган буюк валийлардан бўлган Муҳаммад Париса ҳазратлари Ҳажга кетар экан, йўлда Бағдод шахрига тушди. У ерда нур юзли ёш саррофга дуч келди. Бу йигитни кўплаб харидорлар билан тўхтовсиз равишида савдо қилаётганини, ҳаётининг катта қисмини дунёвий машғулотлар билан ўтказаётганини кўриб хафа бўлди.

“Афсус, гўзал ибодатлар қилиниши керак бўлган бир даврда ўзини дунё машғулотларига кўмиби”, – дея ўйлади. Бир он шу фикрлар билан йигитни кузатар экан, олтин олди-сотдиси билан шуғулланаётган бу йигитнинг қалби доимо Аллоҳ билан бирга эканлигига гувоҳ бўлди. Яъни жисми дунёвий ишлар билан, қалби эса зикрлар билан машғул эди. Бу сафар эса: “Машааллоҳ, қўли ишда, кўнгли Аллоҳда”, дея ёш саррофни улуғлади.

Зоро, бу ҳол “ҳилват дар анжуман”, яъни халқнинг ичида Ҳақ билан бирга бўлиб, ёлғиз У билан қола олиш; ҳасратда ваҳдатга таяниш, кўплар ичида Ягонани танлаш, яъни қалби ҳар он Жаноби Ҳақ ила бирга эканлигини таъмин эта олишдир.

Муҳаммад Париса ҳазратлари Ҳижозга борганиларида Каъбанинг ёпқичигига юзларини босган ҳолда ич-ичидан йиғлаётган оппоқ соқолли нуро-

нийни учратди. Аввал нуронийнинг Жаноби Хаққа ёлворишига ва ташқи кўринишига қараб: “Кошки мен ҳам шундай йиглаб Хаққа илтижо қила олсам эди”, деди. Ҳамда унинг ҳолига ҳавас қилди.

Сўнгра унинг ҳам қалбига назар солиб кўрдики, бутун дуо ва йигилари фоний дунёниг талаби учун экан. Шу сабабли ҳазратниң қалби маҳзун бўлди.

Демакки, зоҳид бўлиш фақирликда ҳам, бадавлатликда ҳам дунё зийнатларидан қалбини муҳофаза қила олиш экан. Муҳими, дунёвий юмушларни охират ишларини тарк этмаган ҳолда юрита олмоқдир. Яъни бу дунё билан машғул бўлиш билан бирга, қалбини ғафлат уйқусидан қўриқлай олиш зоҳидлик ҳисобланади.

Мавлоно ҳазратлари инсонни борлиқ дарёсида сузган бир кемага қиёслаб шундай дейди: “Дарё кеманинг остида бўлса, уни юксакка кўтаради. Тўлқинлар кеманинг ичига киришни бошласа, уни ҳалокатга олиб боради”.

Яъни кўнгил Хаққа ошно бўлган бўлса, бутун дунё бир қулнинг тасарруфига берилса ҳам, унинг қуллик итоатига зиён етказмайди. Қалб дунёниг муҳаббатидан сақланмаган бўлса, дунёниг зарраси ҳам у қулнинг маънавиятини барбод этади.

Фақирликда ҳам, бойлиқда ҳам сабрни бир маърифат ҳолига юксалтириш керак. Меъёрдан ошиқ бўлган бойлик ҳам, меъёрдан паст бўлган фақирлик ҳам банда учун мушкул ҳолат. Лекин бу ҳолатга сабр қилинса, мукофоти юксак бўлади. Шундай бўла олганлар, яъни шукр аҳли бўлган бойлар ва сабр қилгувчи фақирлар жамиятимизда кўп эмас.

Фоғил инсонларда эса жуда бадавлатлик ҳам, жуда фақирлик ҳам айни гуноҳда бирлашиб кетади. Бу ҳолатларда иффатсизлик эшиклари очилиш хавфи мавжуд. Бошқа тарафдан бойлик эҳтироси зўр келган пайт ёки фақирлик сабр чегарасини бузган вақтда инсонга ҳалол бўлмаган даромадни мубоҳ сифатида кўрсатиши ҳам мумкин. Шунинг учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Эй Роббим, унуттирадиган фақирлик ва йўлдан оздирадиган бойлиқдан сенга сиғинаман”, дея дуо қиласидилар.

Ҳадиси шарифда Аллоҳга исён қилдирадиган даражадаги фақирлик ва йўлдан оздирадиган бойлиқ бир-бирига teng кўрилмоқда.

Кам Харажат – Буюк Эҳсон

Дунё бойлиги ундан Қуръон ва суннатга амал қилиб фойдаланувчилар учун буюк бир саодат ҳисобланади. Бундай бойлик абадий салтанатдир. Шу сабабли бадавлат мусулмон ўзига харажат қиласр экан, оз сарфлаш билан кифояланмоғи, эҳсон қилганда эса саҳий бўлмоғи лозим. Саҳобалардан Ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ, Усмон ибн Аффон, Абдураҳмон ибн Авф розияллоҳу анҳу; авлиёлардан Абу Ҳанифа, Убайдуллоҳ Ахор каби зотларнинг ҳаётлари бунга гўзал намунаидир.

Бунинг зидди сифатидаги исроф ва хасислик эса фитна ҳамда фалокатларнинг бош сабаби ҳисобланади. Бу инсоният учун уятли ҳол саналиб, инсон нафсининг “бутпараст” бўлишига олиб келиши мумкин. Шунинг учун фиръавн дунё салтанатига ишониб ўзини йўқотди. “Мен сизларнинг энг олий Роббингизман”, дейдиган даражада аҳмоқлашди. Дунё эҳтироси бу оламда фиръавнни бир муддат салтанат соҳиби қилган бўлса ҳам, унинг сultonлиги фоний эди. Уни абадий оламнинг бадбахти бўлишдан кутқармади.

Қорун ҳам айни шундай балога дучор бўлди. Ҳолбуки, Қорун фақирликда яшаган вақтларида Тавротни энг яхши тафсир қилувчи обид инсон

эди. Бойлик орттирганидан сўнг ўз қавми ҳам унинг ҳаддан ошишига, дабдабасига ва ҳашаматига қарши исён этди. “Ўзингдан кетма, Аллоҳ ўзидан кетгандарни севмайди”, дея уни огоҳлантирилар. Лекин Қорун бойликнинг сархушлиги ичida уни лутф этиб берган Зотни унутиб қўйди. Ўз бойлиги га ишонишни бошлади. Натижада ўзи ишонган ва ўзи суянган бойлиги билан биргаликда ер қаърига равона бўлди. Бир вақтлар ўша мағрурларнинг саройлари устида нур сочган қуёш ҳозир ўша саройларнинг харобалари устида порлаб турмоқда.

Валҳосил, банда тақво соҳиби бўлса, бойлиқда ҳам ўз эътиқодида мустаҳкам туради, факирликда ҳам...

ИсроФНИНГ меъёри

Шу онда мусулмонларга қаратилган танқидлардан яна бири исрофга тааллуқлиди. Улар исроф қилмоқдалар, пул орқали дабдабага эришмоқдалар, автоуловларнинг энг киммат баҳоларини сотиб олмоқдалар ва ҳоказо. Булар рамзий ифодалар. Аммо исрофдан қочилмаётгани ҳам ҳақиқат.

Исрофда бир чегара борми? Бир мусулмон шаръий томондан ҳалол пул топғандан сўнг ўзи истаганча харажат қилиш эркинлигига эгами?

Бу чегара тақво сифатида айри, рухсат сифатида айри белгиланади. Аслида мулк Аллоҳники. Энг зарур хулоса мана шу. Бу мулк менга омонат, имконияти мендан пастроқ бўлган инсонларни ҳам ўйлаш керак. Менда бор, уларда йўқ. Демакки, мен уларнинг эҳтиёжини қондиришим лозим. Ушбу фикр ҳар бир мўмин инсоннинг аслий табиатида бўлиши зарур. Мол-мулкдан фойдаланиш санъатининг энг гўзал йўли шу ҳисобланади.

Бир мўминнинг қалби одатда маънавий рентген ҳолига келиб қолади. Ўзига кимлар омонат қилиб берилганини уларнинг сиймоларидан билиб олади. Бу омонатларга эътибор беради. Ўз ҳолини арз этган мухтожни тинглай олади. Шунингдек, иффати са-

бабли ундан бирон нарса сўрамаганларни у қидириб топади. Этнингга янги лиbos олиш учун қанча дўкон айлансанг, сен учун омонат бўлган факирларни ҳам шундай айланиб қидирасан. Мулк Аллоҳники, бизники эмас. Мулк бизга омонат. Бу ҳолатда сен қандай қилиб уни исроф қиласан? Сенга тегишли бўлмаган мулкдан қандай қилиб ўз эҳтиёжинг учун фойдаланасан? Бу омонатга хиёнат бўлмайдими?

Бир мусулмон шаръий тарафдан ҳалол пул топгандан сўнг ўзи истагани каби харажат қилиш эркинлигига эгами, деган саволингизга келсак.

Бундай ҳурриятга соҳиб эмас. Мўмин дунёда насллар чамбараги орасида озоддир. Насларнинг ташқарисига чиққан заҳотиёқ нафсоний орзуларига асир бўлиб қолади. Аввал ҳам айтиб ўтганимиз каби, мўмин инсон қанчалик кўп маблағ топса ҳам, ўзи учун кифоя қиласидиган миқдорда олиб, қолганига охират сармояси қилиш учун ғайрат кўрсатиши керак.

Зеро, ўз эҳтиёжидан кўп харажат қилиш исроф ҳисобланади. Ҳар нарсани ўз нафсига кўра сарфлаш, бу – хасисликдир. Жаноби Хақ бу икки манфий ҳолатдан қутилиб, жўмард инсон бўлишни амр этади. Ояти каримада шундай марҳамат қилинади:

”Ва сендан нимани нафака қилишни сўярлар. Сен: “Ортиқчасини”, деб айт” (Бакара сураси 219-оят).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга ғаниматларнинг бешдан бири олиб келинарди. Агар ўзлари истасалар, У зот ғоят ҳашаматли тарзда ҳаёт кечирган бўлардилар. Лекин У зот факирликни ва зоҳидона ҳаётни қўнгилли равишда танладилар. Ўзларига кифоя қилган миқдорни олар, қолганини эҳсон қиласдилар. Шундай қилиб, шуқр қилгувчи инсон сифатида бошқаларга ўrnak бўлдилар. Уйларида сувдан бошқа ҳеч бир нарса топилмаган пайтда ҳам шукур қилиб, сабр қилувчи инсон сифатида намуна бўлардилар.

Бир куни асҳоби киром Пайғамбаримизнинг ёnlарида бу дунё ҳақида сўз очдилар. Шу пайт У зот соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

“Сиз эшитмаяпсизми, сиз эшитмаяпсизми? Оддий яшаш иймондандир, оддий яшаш иймондандир”, дедилар.

Яна Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам инсоннинг эҳтиёжларини қондиришдаги чегараларни шундай билдириди:

“Исрофга ва ғууррга қарам бўлмасдан енглар, ичинглар, кийинглар ва садақа беринглар». Бир ҳадиси шарифда эса бундай огоҳлантирганлар:

“Кўнгли истаган ва орзу этган ҳар нарсани емоқ, шубҳасиз, исрофдир”.

Халқ орасида мечкайлик ёки очофатлик сифатида ҳам таъбир этиладиган бу ҳол динимизда

инкор қилинган. Яна бу ҳолат кўплаб имконларга соҳиб бўлиш ва кўп истеъмол қилишнинг ҳалол эмаслигини ҳам англатади. Зоро, ҳазрати Али розияллоҳу анҳу айтганидек:

“Бойлар исроф қилас экан, жамиятда инсонлар оч қолади!”

Яхё ибн Муоз розияллоҳу анҳу дунё молига ошиқ бўлган бир фиқҳшуносни кўрганида унга шундай танбех берди:

“Эй илм соҳиби бўлган киши!

- Кўшкларнинг Византия хукмдорлари кўшкларига;
- Уйларинг Эрон шоҳларининг уйларига;
- Яшаётган масканларинг Қорун масканларига;
- Эшикларинг Толутнинг эшикларига;
- Кийимларинг Жолутнинг ҳашамдор кийимларига;
- Ҳаёт тарзинг шайтоннинг ҳаёт тарзига;
- Охир йўқ бўлишинг инкорчиларнинг йўқ бўлишига;
- Бошқарувинг Фиръавннинг бошқарувига;
- Ҳакимларинг шошқалоқ ва порахўр ҳакимларга;
- Ўлиминг эса жоҳилиятдаги ўлимларга ўхшаб кетмоқда.

Сенда Мухаммадийликдан нима бор?!”

Ҳақиқатдан ҳам, замонамиздаги беаёв хастиликлардан бири бўлган исрофгарчилик, мечкайлик, очофтлик, ҳашамат, дабдабозлиқ каби исрофлар ўзимиз ўрнак олишимиз керак бўлган Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва асҳобларига бегона бўлган ҳаёт тарзи ҳисобланади. Зоро, улар “эртага нафсларининг макони қабр эканлиги”ни доимо ўз шуурида тутган, исътемол қилгандаридан, кийганларидан, шубҳасиз, ҳисоб беришларини ҳеч қачон унутмаганлар.

Зоро, Жаноби Хақ шундай марҳамат қиласди:

“Сўнгра, ўша кунда, албатта, берилган неъматлардан сўраласиз” (Такосур сураси 8-оят).

Яъни Ислом дини “Истаганингдек маблағ топ ва ундан истаганингдек сарфла!” шаклидаги фикрни асло қабул қилмайди.

Чунки мусулмон бу дунёning келажагидан ҳам масъул. Саҳобалар бу масъулиятни ҳис қилган ҳолда бутун имкониятларини шу йўлда сафарбар этиб, Хитойга, Самарқандга, Африка марказига, дунёning тўрт томонига қадар бордилар.

Моддий тарафдан закотнинг нисобини билиш мумкин. Лекин бойлиқдан ташқари ҳам Жаноби Хақ бизга лутф этган неъматларнинг нисобини, шукр қилишимиз лозим бўлган миқдорни била олмай-

миз. Шу сабабли саҳобалар бор кучи билан сўнгги нафасларига қадар фидокорона хизмат қилдилар ва эҳсонга тўла умр кечирдилар. Тўхтамадилар, чарчашни билмадилар, хордиқ чиқармадилар. Видо хажида тўпланган 120 минг саҳобадан фақатгина 20 минг нафари Макка ва Мадинада дағн этилгани, қолганлари эса амри маъруф ва нахий мункар қилиш учун дунёнинг тўрт томонига тарқаб кетгандар бизлар учун ўз масъулиятимизни эслатиб турувчи ибрат ойнасидир.

Алтинолук: Аслида бу айтганларингиз бой-фақир бўлган ҳар бир мусулмон билиши керак бўлган нарсалар. Лекин буларни зеҳнимизнинг орқа тарафларига отган ҳолда ҳаётни давом эттириш каби ҳолат кунимиизда пайдо бўлган.

Усмон Нури Тўпбош: Оддий бир мисол айтай сизга. Мен Қуръон дарслари ташкил этиш билан шугулланаман. Қуръон дарсларига фарзандларини юбораётганларнинг кўп қисми бир ойда 1500 ёки 2000 лира топадиган оиласалардир. Бу маблағдан анча кўпроқ сармоя топадиганлар орасида фарзандларини Қуръон дарсларига жўнатмайдиганлар кўп. Нима учун? Чунки нафсоний ҳаёт руҳоний ҳаётнинг ўрнини эгаллаб олган. Ҳамма муаммо шунда.

Асҳобларнинг Ҳаётларини Ўрганинг

Дейдиларки, диндорлар келажакда факир бўладилар, яъни бойлик орттирганлари сари дин билан алоқалари камайиб боради.

Афсуски, бу маънавий тарбиядан узоқлашиш, шу билан бирга, маблағнинг аксарият ҳолларда ҳаром йўллар билан топилиши натижасидир.

Асҳоби киром биз учун энг гўзал ўрнак ҳисобланади. Жаноби Ҳақ бизга асҳоби киромни намуна қилиб кўрсатди. Уларда дунёга алданиб, динни унутиш бормиди? Тан роҳати учун дин қайғусидан узоқлашиш бормиди? Ёки ҳашамат, исроф бормиди? Хасислик нишонаси бормиди? Бир факир сахобага ҳадя қилинган қўй калласи етти фақирни айланиб чиқарди. Ҳамма муҳтожрок биродарини ўзидан устун қўйиб, унга юборарди. Натижада ўша қўйнинг боши яна биринчи ҳадя этилган инсоннинг қаршисига келарди. Бу қандай тарбия? Бу қандай ахлоқ низоми? Бугун биз ана шу тарбияга муҳтоjmиз. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам илоҳий амрларга энг кўп риоя қилган инсон эканликларига қарамай, асҳобига ўзлари ўрнак бўлиш учун кўплаб танқид ва қайтариқларни ўз шахсига нисбатан ифода этардилар. Вафотига яқин

равзага келдилар. Асҳобларини тўпладилар. Ҳаёти давомида бутун башарият ичидаги энг пухта инсон бўлган Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

“Асҳобим, кимга озор етказган бўлсан, келсин, у ҳам менга озор берсин. Кимнинг молини олган бўлсан, мана молим, келсин, олсин!” дея марҳамат қилдилар.

Демакки, ҳар бир мусулмон мана шу ҳассослик ичida бўлиши лозим. Менинг устимда бир қулнинг ҳаққи борми? У ҳолда мен Аллоҳнинг ҳузурига қандай бораман. Бирон янгиш иш қилдимми? Бирорвга ҳақсизлик қилдимми, деган андишалар ичра яшамоги керак.

Пайғамбаримизнинг хизматларини қилиб юрувчи Мидъам исмли бир қул бор эди. Расулимиз хизматини қилар ҷоғида номаълум бир ўқ келиб унга тегди ва ўлимига сабаб бўлди. Мусулмонлар дедилар:

– Эй Мидъам! Жаннат сенга муборак бўлсин!
Ё Расууллоҳ, хизматчингизга шаҳидлик муборак бўлсин!

Ушбу хитобларга жавобан Пайғамбаримиз шундай дедилар:

– Йўқ, ундан эмас. Бутун борлиғим қўлида бўлган Аллоҳга қасам ичаманки, Ҳайбар куни ғанимат моллари тақсимланмасдан аввал ўзи учун

олган бир гилам шу онда унинг устида олов бўлиб ёнмоқда.

Буни эшитган мусулмонлар жуда қўрқдилар. Шу пайт бир саҳоба Пайғамбаримизга бир ёки икки жуфт оёқ кийимни келтириб:

– Ё Расулуллоҳ, мен ҳам ғанимат моллари тақсим қилинмасдан аввал мана шу оёқ кийимларни ўзим учун олган эдим, – деди. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

– Сенга мана шу оёқ кийимлар сабабли жаҳаннат оташидан бир ёки икки қисм бор эди, – дедилар (Бухорий, Иймон, 33; Муслим, Иймон, 183).

Валҳосил, ким зарра қадар яхшилик қилса ёки ким зарра қадар ёмонлик қилса ҳам, натижасини албатта кўради.

Заргарнинг Тарозиси Ўтинчининг Тарозиси Қабидир

Аллоҳнинг дўстлари ҳар қандай ҳолатда ҳам буюк ҳассослик билан заргарнинг тарозисида тортилгани каби иш қилдилар. Заргарнинг тарозисида миллиграммлар ҳам катта рол ўйнайди. Оддий халқ эса ўз ишларини ўтинчининг тарозисида тортиб ҳаракат қиласади. Фақат бугунги кунимиздаги ҳолат ўтинчининг тарозисидан ҳам ўтиб тушди. Нафсоний ҳаёт ва ғафлат шу қадар кўпайдики, иймон ҳассослиги бир четда қолди.

Бир Аллоҳнинг дўстидан “Нафс нима?” деб сўрадилар. У киши “Кўзларинг устига икки бармоғингни қўй. Бирон нарсани кўра оласанми?” дея жавоб берди. Яъни тарбия қилинмаган нафс инсоннинг ўз қўли билан ўзини алдаши қабидир. Бу қандай ҳосил бўлади? Нафснинг табиатида фонийликка қарши исён бор. Нафс фонийликни қабул қилишни истамайди. Ёши улғайса ҳам қабул этмайди.

Биз газлама тижорати билан шуғулланган вақтимизда бир куни дўконга икки нафар катта ёшли аёллар келди. Бир-бирларига “қиз” дея мурожаат қилишарди. Улар ёшларига қарамай: “Хой қиз, мана буни кара”, деб сўзлашарди. Уларнинг

кўриниши ва кийинишлари ҳам коллежда ўқувчи ёш қизларнидек эди. Нима бу? Фонийликка исён қиласиган бир ҳаёт тарзи бу. Кўзларини икки бармоғи билан тўсиб, яқинлашиб келаётган ўлимни кўрмайди улар.

Жамиятимизда қабристоннинг атрофлари ёки мусаллатоши кўринадиган жойларда молмулкларнинг нархлари анча паст бўлади. Нега? Чунки улар ўлимни эслатади. Тобутни кўриб туриб, ўлим ҳақида ўйлашни истамайди инсонлар. Сабаби уларнинг нафсида ҳам фонийликка исён мавжуд. Ҳолбуки, ҳар сафар майит олиб кетаётган уловни кўрганда: “Бу тобутнинг ичидаги бугун мен бўлишим мумкин эди”, дея ўйлаш лозим.

Ғаззолий ҳазратлари ўғлига шундай насиҳат қиласиди:

“Ўғлим, фараз қилки, бугун ўлдинг ва бу дунёга яна қайта жўнатилдинг. Сен энди асло бугуннинг бир онини ҳам бекор ўтказма. Ҳар бир нафасингни қимматли даражадаги неъмат деб бил!”
Яъни бундан кейин ҳаётингни шунга кўра барпо эт, дея насиҳат қилмоқда.

Валҳосил, энг буюк маърифат нафсни ғафлат уйқусидан уйғота олишдир.

Каъбанинг Ҳиди Унинг Рекламаси Ҳисобланади

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадинага хижрат қилғанларида аввало биродарликни таъсис этдилар. Бунинг оқибатида мусулмонлар билан ғайримуслимлар орасида ватандошлиқ ҳуқуқи пайдо бўлди. Ва сўнгра бозорга бордилар. Тижорат ва маблағ топиш манбаларини татқиқ этдилар. Бозорда бир сотувчига дуч келдилар. У сотаётган буғдойнинг ичига қўл солдилар. У ерда намликни ҳис этгандан сўнг:

– Бу нимаси? – дея сўрадилар. У одам:

– Ёмғир ёққанда нам бўлди, эй Аллоҳнинг Расули! – деди.

– Бу нам қисмини энг устига қўйиб, инсонларга кўрсатиб сотсанг бўлмайдими? Инсонларни алдаган биздан эмас! – дея марҳамат қилдилар (Муслим, Иймон, 164).

Бугунги кунимиз тижорий ҳаётидаги ёлғонларнинг энг бошида рекламалар турибди. Аксарият ҳолатларда исрофни ташвиқ этиш, маҳсулотни аслидан кўра устунроқ қилиб кўрсатиш, бошқа тарафдан эса аёлларнинг жозиба-

сига урғу берган ҳолатда тижоратга ривож бериш рекламаларнинг моҳияти бўлиб қолди.

Яна бир ачинарли ҳолат шуки, кунимизда очофатликда ташвиқ этиш бошланди. Турли лазиз таомлар ва ноёб егуликларни реклама қилиш натижасида уни сотиб олишга қурби етмайдиган кўплаб ғариблар, етимлар ва кимсасизларнинг қалбларига озор етказилмоқда.

Авваллари баъзи таомхоналарда овқатлар турган қисм пардалар билан беркитилар, овқатлар харидорларга кўрсатилмасди. Ва яна бозордан олинадиган мевалар, сабзовотлар тўрхалтага солинар, тўрхалта эса ташқаридан кўринмайдиган бошқа бир халтанинг ичига солинарди. Шу йўл билан уларни олишга қурби етмайдиган бева-бечоралар кўзи тушишининг олди олинарди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам таомнинг ҳиди билан ҳам қўшнисига азият беришдан қайтарганлар. Бугунги кунимизда эса, афсуски, уларнинг ҳиди у ёқда турсин, хилма хил таомларни витриналарга териб қўйиш одамлар қўзига мубоҳ кўрина бошланди. Бу ҳол эса жамиятда бадавлат ва йўқиллар орасидаги муҳаббатни, қардошлиқ туйғуларини заифлаштирунмоқда.

Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳаётлари давомида ҳак ва хуқукни ҳимоя қилдилар.

Шунга қарамай, аввал айтиб ўтганимиздек, Масжиди Набавийда асҳобларини тўплаб, уларга:

“Асҳобим, кимга озор етказган бўлсан, келсин у ҳам менга озор берсин. Кимнинг молини олган бўлсан, мана молим, келсин, олсин!” дея марҳамат қилдилар. Бу билан ўз шахси орқали бизларга: “Қулнинг ҳаққига риоя этинг, бу дунёда розилигини олинг, ғуруурингизга қулоқ солиб, инсонлар олдида шарманда бўламан дея қўрқманг, охиратдаги шармандалик бу дунёдаги шармандаликдан ёмонроқдир, нима қилиб бўлса ҳам охиратга бошқа бир қулнинг ҳаққини еган ҳолингизда борманг!” дея насиҳат қилгандилар. Бирорвнинг ҳаққини емаслик ва биродарлари билан ҳалоллашиш тижорий ҳаётнинг энг муҳим дастурлари ҳисобланади.

Чегаралар Фақат Аллоҳнинг Дўстлари Учунми?

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қиласи:
“Аллоҳга тақво қилинг. Ва Аллоҳ сизга илм берадир” (Бақара сураси 282-оят). Қуръони каримнинг 258 жойида тақво сўзи тақрорланиб келади. Бу илоҳий амрга итоат, албатта, бутун мўминларнинг масъулиятидир. Фақат ҳар бир инсоннинг қалби бир-бираидан фарқ қиласи.

Яна шу нарса ҳам борки, итоат муҳаббатга боғлиқ. Ҳақиқий муҳаббат эса икки қалб орасидаги бир жараён каби. Саҳобалар бу муҳаббат жараёнини Аллоҳ ва Расули намунасида кўрдилар. Бу муҳаббат билан шундай ҳолга келдиларки, Пайғамбаримизнинг энг кичик истагини ҳам “жоним, молим сизга фидо бўлсин, ё Расулуллоҳ”, дея бажардилар. Жонини ва молини Аллоҳнинг Расули учун фидо этишни ўзлари учун неъмат ва саодат деб билдилар.

Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “бу мактубни қиролларга ким олиб боради?” деганларида саҳобаларнинг ёши улуғи ҳам, навқирон ёшдагиси ҳам:

—Ё Расулуллоҳ, бу шарафли вазифани менга беринг, — дедилар. Ҳолбуки, қиролларнинг жаллод-

лари қаршисида Аллоҳнинг Расули олиб борган бу мактубни олиб боришга талабгор бўлиш ўлимни бўйнига олиш билан баробар эди. Аллоҳнинг Ра-сулига бўлган муҳаббат бутун дунёвий истаклар-дан устун. Макканинг келишган, навқирон йигити бўлган Мусъаб ибн Умайр розияллоҳу анху ба-давлат оиласдан эди. У фойдаланадиган мушк бу-тун Маккада урфга кирганди. Ёш қизлар у ўтган ерларда тўпланиб туришарди. Амма у ҳеч бирига эътибор қилмас, иймон муҳаббати билан бутун на-фсоний роҳатларни тарқ этганди. Ҳазрати Умар розияллоҳу анху Мусъаб ибн Умайрни равзада эски, ямоқли бир лиbosлар ичра кўрганида ўзини тута олмай кўз ёш тўкди.

Бу қандай бўлди? Бунинг сири Аллоҳнинг Ра-сулини тўғри таний билишда мужассам. Бу ҳолат уни қалбан таниш, унинг кўнгил маънавиятидан ҳисса ола билмоқ ва уни жондан ҳамда кўнгилдан ошно бўла олиш билан мумкин эди. Бугунги жами-ятимиздаги бутун маънавий хасталикларимизнинг сабаби Аллоҳ Расулини лойик даражада таний олмаганимиздадир. Шу сабабли, “сияр дарслари” жуда муҳим. Сияр шунчаки хронологик маълумот-лар мажмуи эмас, уларни эътибор билан, кўзимиз билан эмас, қалбимиз билан ўқишимиз керак. Зоро, сияр ўқиган инсоннинг қалбидаги муҳаббат ва иштиёқка кўра ўзини намоён қиласди. Қалбини

ҳолатга биноан, у инсоннинг кўнгил ҳолатини ўзига кўрсатиб берувчи бир ойна ҳисобланади.

Бугунги қундаги хасталикларнинг кўпи психологияк сабаблар орқали вужудга келмоқда. Ғолиб инсоннинг руҳий ҳолати танг, мағлуб инсоннинг ҳам. Сиз ҳеч саодат асирида психологик муаммо вужудга келганини эшитганмисиз? “Мен руҳий томондан оғир аҳволга тушиб қолдим”, деган бирон саҳобани биласизми? “Руҳий ҳолатимни, музознатимни йўқотиб қўйдим”, деган бирон саҳоба борми?

Энди бугунги жамиятимизни кўринг. Қанча инсонлар моддий жиҳатдан имкониятлари жуда кенг, лекин руҳий тарафдан беҳузур. Аввалгидан кўра бадавлатлик ва роҳат-фароғат савияси анча ортди. Лекин руҳий тангликлар ва ақлсизлик ҳолатлари ҳам кўпайди. Ҳузур билан тўлган оила масканлари тор-мор бўлмоқда, ажримлар кўпайиб, фарзандлар етим қолмоқда. Насллар оила масканларидан маҳрум бўлганидан сўнг саодатни хато манзиллардан қидирадиган ҳолга келди. Ҳамда ўзини кўчаларнинг инсофига таслим этмоқда.

Шу сабабдан бугунги кунимизда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг маънавий тарбиясига ҳар қачонгидан кўра муҳтожроқмиз. Унга муҳаббат билан ошно бўлишга муҳтожмиз. Зеро, муҳаббат сармоясини нотўғри ерларга сарфлаган-

лар йўл юзида очилган чечаклар каби оёқлар остида қолишга маҳкум бўлмоқдалар.

Валҳосил, Аллоҳ Расулига муҳаббат билан боғланмоғимиз зарур. Саҳобалар ушбу сабаб билан юксалдилар.

Мендан “робита нима?” дея сўраганларга: “Муҳаббатни кўнгилда покиза сақламоқ”, деб жавоб бераман. Кўнгилдаги муҳаббат оловини сўндириб қўймаслик керак. Ҳазрати Абу Бакр розияллоҳу анхунинг Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга бўлган муҳаббати, фидокорлиги ва алоқаси, ҳаётини мана шу ҳолатда ўтказиши робитага энг гўзал мисол бўла олади.

Аллоҳнинг Расули соллаллоҳу алайҳи ва саллам бизнинг энг буюк кўнгил бойлигимиздир. У бизнинг абадий ҳаётимизни шакллантиради. Қандай ҳам буюк лутф бу! Биз бирор бир буддист жамоаси ичida туғилган бўлсақ, Исломдан узоқ ҳолда яшасак, шу билан бирга, бутун дунё неъматлари бизники бўлса ҳам, бунинг нима қиймати бўларди. Инсон моддиятга оид энг кичик нарсани йўқотган пайти маҳзун бўлади. “Бу нарсани яна топа оламанми” деган қайғу ичida қолади. Маънавий йўқотишларимиз қаршисида ҳам худди шу ташвишни янада чуқурроқ ҳис қилмоғимиз лозим.

“Қанчалик ва қай даражада охират ташвиши билан яшаяпмиз? Қанчалик сўнгги нафас ва қабр ҳаёти ҳақидаги қўркув билан яшаяпмиз? Қиёматнинг қўркуви борми бизда? Аллоҳ таолонинг ғазабига дучор бўлмаслик қайғуси бизда мавжудми? Унинг азобига дучор бўлмаслик андишаси бизда қанча?”

Буларни ўйлашимизга қарши, фонийликка исён ҳолида бўлиш нафснинг ғафлатидандир. Нафратни йўқ қиласиган нарса эса зикр ҳисобланади. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қиласи: “...**Аллоҳнинг зикри ила қалблари ором топганлар...**” (Рад сураси 28-оят). Зикр фақатгина тилда эмас, айни вақтда қалбда ҳам зохир бўлмоғи лозим.

Мўминнинг қалби “Мен қандай қилиб Жаноби Хақ билан дўст бўла олишим мумкин?” деган қайғу ичида ёнмоғи лозим. Илоҳий “камералар” қархисида эканлигимизни унутмайлик. Оддий дунё камераси қархисида ҳам эркин ҳаракат қилолмаймиз. Чунки у бизни қайд этиб боради. Бу қайдларни биз каби фоний инсонлар томоша қиласи, дея ўзимизга эътибор қаратамиз. Лекин асосий бўлган илоҳий “камера” ҳар доим бизни кузатиб турибди. Ўз вақти келганида, ушбу “камера” нинг қайдлари такроран кўриб чиқилади. “**Китобингни ўқи, бугунги кунда сен ўзингга ўзинг ҳисобчиликка кифоя қилурсан**” (ИсроЬ сураси 14-оят) дейилади.

Асосий Муаммо Қалбнинг Билим Олиши

Пул икки тиғли пичоққа ўхшайди. Пул тақвога яқинлаштиради ҳам, ундан узоқлаштиради ҳам. Бу қалбнинг ҳолатига кўра юзага чиқади. Пулни бир йўлга солувчи қалбимиздир. Қалбимиз қандай бўлса, пулнимиз ҳам шундай шаклланади. Яъни ҳакиқий муаммо қалбда. Аллоҳ шу сабабдан қалб масаласига аҳамият бермоқда. Охиратда “фақат салим бир қалб” билан келганлар омонда қолишини билдирамоқда. Тарбия қилинган қалб соҳиби бўлишга бизни даъват этади.

Бизга мактублар келади: “қизим ундей бўлди, ўғлим бундай бўлди” дея шикоят қиладилар. Ҳолбуки, ота-она сифатида уларга нима бердингки, улардан нимани кутмоқдасан? Аввало қусурни ўз ичимидан изламоғимиз лозим.

Марҳум Али Улви Куружи устозимизнинг бир сўзи ёдимга тушди. 50 йил аввал фақатгина 10 минг киши ҳажга борар эмиш. Ҳажга борган инсонлар оз бўлганлиги сабабли, бошқа ўлкалардан келган ҳожилар билан яқин алоқалар қуриш имкони бўлар экан. Али Улви устоз ва дўстлари бир куни Африкадан келган ҳожиларнинг йўл кўрсатувчи бошликлари билан Мадинаи Мунавварадаги Ориф

Ҳикмат кутубхонасида ўтирган эканлар. Шу пайт у ердаги ишчилардан бири Африкадан келган баъзи ҳожилар одоб масаласига кўп ҳам эътибор бермасликларидан шикоят қилибди. Буни эшитган африкалик ҳожиларнинг гурӯҳ бошлиқларидан бири ўрнидан туриб:

“Сиз қандай хизмат кўрсатдингизки, нимани кутмоқдасиз биздан? Аллоҳнинг Расули Африкага ўз саҳобасини юборган, сиз ҳеч у ерга боргани мисиз? Бу ерга келганлар масжидни илк бор мана шу жойда кўрмоқдалар. Улар ўрмонларда яшаган инсонлар. Сиз келиб бизга нимани ўргатдингиз?” деган саволларни берибди.

Бугунги муаммо ҳам шу. Ота-оналар фарзандларига нима беряптилар ва нимани кутмоқдалар. Бунинг учун Исломни бошидан англамоқ ва англатмоқ лозим уларга. Исломий ақидалар билан яшайдиган идеал инсонларга бугунги кунимизда эҳтиёж бор.

Мавлоно ҳазратлари мажозий услубда бир гўзал мисол айтганлар:

“Бир кеча ташқарига чиқдим. Далаларни кездим. Далада қўлида чироқ кўтарган инсон юрганини кўрдим. “Нима қидиряпсан?” дея сўрадим ундан. “Инсонни қидиряпман”, деди. “Воз кеч бу ишдан, оввора бўлма, бор, ором ол. Мен уни излашдан жуда ҳам чарчадим”, дедим. У менга

қайғули боқди ва: “Мен ҳам топа олмаслигимни биламан, аммо шу хасрат билан кезиб юрибман. Бунинг хасрати ҳам менга лаззат бермоқда”, дея жавоб берди”.

Ишчи Ва Иш Берувчи Муносабати

Бизлар кўпроқ фақир инсонларга ачинамиз. Аслида энг қўп ачинилиши керак бўлганлар ўз ишчиларига зулм қилган золим хўжайинлардир. Уларга ачиниш ва уларни иршод этиш лозим. Зеро, бугунги кундаги муаммоларнинг катта бир қисми золим хўжайинлар сабабли вужудга келмоқда.

Аввал ҳам айтиб ўтганимиз каби, золим хўжайин ишчисига: “менинг эшигимда нон топяпсан”, дейди. Бу сўзни айтишга унинг нима хаққи бор? Ҳам унга қанча нон бермоқда? Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам вафоти пайтида икки нарсадан қаттиқ огоҳлантирганлар. Ҳатто ровийлар айтадики, Аллоҳ Расулининг овози эшитилар-эшитилмас ҳолга келган эди. Шунга қарамай, Аллоҳнинг Расули сўзларини такрор-такрор қайтардилар.

Биринчиси, Жаноби Хаққа қарши қуллик вазифамиз бўлган “Намоз, намоз, намоз!”

Иккинчиси эса, “Қўл остингиздагиларнинг ҳаққига риоя қилинг”, дея буюрдилар. Асҳоби киром айнан мана шу ҳақ ва ҳукуққа амал қилиш қайғусида бир қанча асиirlарни озод қилиб юбордилар.

Мусулмон иш билармон ўз қўл остидагиларга ўзи еганларидан едиради, ичганларидан ичиради. Уларга машаққатли вазифалар юкламайди. Ислом дини бу ҳукуқни фақат инсонларга эмас, балки ҳайвонларга ҳам берди. Расулимиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уловлари устида ўтириб сұхбатлашаётган бир гурухни қўрдилар ва уларга:

“Ҳайвонларингизга уларни чарчатмаган ҳолатда мининг ва фойдаланмаган пайтингизда чиройли тарзда истироҳат эттиринг. Улардан йўл ва кўчалардаги сұхбатларингиз учун курси сифатида фойдаланманг (уларнинг устида ўтириб сұхбатлашманг). Қанчадан-қанча миниладиган ҳайвонлар борки, устига минганлардан кўра хайрлироқ ва Аллоҳ таолони ундан кўра қўпроқ зикр қиласи”, дедилар (Аҳмад, III, 439).

Хужурот сурасида “...Аллоҳнинг ҳузурида энг ҳурматлигинги энг тақводорингиздир...” (13-оят) дейилади. Бу оятнинг нозил бўлиш сабаби бир қулдир. Маълумки, ҳарбий ҳукуққа биноан, асирлар қул сифатида сотиларди. Ушбу қул эса мусулмон эди. “Мени сотиб оладиган кишидан менинг ҳам талабим бор. Қачонки аzon чақирилса, мени вақтинча озод қиласи, бориб Аллоҳ расулининг орқасида туриб намоз ўқийман”, деди. Шундай ҳам бўлди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳар равзага киргандарида кўзи ва

кўнгли билан ўша қулни излардилар. Бир куни ўша қулнинг соҳибига:

– Қулингни кўрмаяпман, у қаерда, – дея сўрадилар.

– Ё Расулуллоҳ, у касал бўлди, – деган жавобни олгандан сўнг Расулимиз соллаллоҳу алайхи ва саллам бутун саҳобийларини ёнларига чорлаб:

– Қани, қулнинг зиёратига борамиз, – дедилар. Бир муддатдан сўнг яна кул кўринмай қолди. Пайғамбаримиз яна унинг соҳибидан қулининг қаерда эканлигини сўрадилар.

– Бирон иш буюрдингми, намозга бориши ҳақидаги хуқуқини унуддингми? – дея савол бердилар.

– Ё Расулуллоҳ, унинг жони ҳалқумида, жон берар ҳолатда ётибди, – деган жавобни олган Пайғамбаримиз яна:

– Ундей бўлса, барчамиз қулнинг зиёратига борамиз, – дедилар.

Вафот этгунига қадар Расулимиз соллаллоҳу алайхи ва саллам унинг ёнидан кетмадилар. Вафотидан сўнг у Зот қулни ювинтирдилар, дафн этилгунига қадар мозорининг бошида турдилар. Маккалик муҳожирлар:

– Биз иймонимизни мустаҳкам қилиш учун уйимизни, юртимизни тарқ этдик. Жонимизни ва молимизни фидо этдик. Аллоҳ Расулининг бир

кулга муносабати бизга бўлган муносабатидан кўра кўпроқ бўлди, дедилар. Мадиналик ансорлар эса:

– Биз ҳам жонимиз ва молимизни Аллоҳ йўлида сарфладик, фидо этдик. Лекин Аллоҳ Расулининг бу қулга муносабати бизга бўлган муносабатидан кўра кўпроқ бўлди, дедилар. Шу сабабли “...Аллоҳнинг хузурида энг хурматлигингиз энг тақвадорингиздир...” (Хужурот сураси, 13) ояти нозил бўлди. Яъни бу оят юксак мавқе соҳиби бўлган бадавлат бир киши учун тушмади. Балки бир қул учун тушди. У зоҳиран қул эди, лекин аслида бир тақво султони эди. Зеро, у қул ўзига нарх сифатида нимани истаганини кўринг. Аллоҳнинг Расули билан биргаликда бўлишни истади. Бу яқинликни нима учун истади? Аллоҳнинг Расули билан бирга сажда қила олмоқ учун истади.

Еганимиздан Едириш

Еганингиздан едиринг ва ичганингиздан ичиринг деган Набавий таълимотни бугунги куннимиздаги шартларга ҳам мослаштиришимиз мумкин. Саодат асрида қулларга ҳаққи бўлган нарсадан кўпроғини берганлар ва уларнинг озод бўлиши учун васила бўлсин дея шундай бир шарт кўйилган. Яъни қул соҳиби бўлиш қулфат ҳолига келиб қолган. Уларни озод этиш соҳиблари учун қулайроқ йўл сифатида кўрилишни бошлади. Яна орадаги фарқни йўқ қилиш учун қулларнинг озод инсонлар билан оила қуришига ташаббуслар бўлди. Ҳатто кўплаб ғайримуслим қуллар исломнинг бу назокат ва инжалиги қаршисида ҳидоят билан шарафландилар.

Саҳобалардан Мусъаб ибн Умайрнинг мушрик биродари Абу Азиз Бадр жангига асир тушганди. Бутун асирлар каби у ҳам бир оиласа берилди. Фақат бу оила факир оила эди. Асирликдан кутулишнинг фидяси ўлароқ ўша уйнинг фарзандларига ўқиш ва ёзишни ўргатиши керак эди. У оила аъзолари ўзлари учун энг аъло таомларни фарзандларига илм ўргатаётган асирга беришар, ўзлари эса хурмо ва сув билан кун кечиришарди. Абу Азиз: “У оила факатгина сув ва хурмо еб, мен-

га ўзлари топган энг яхши таомларни бераётганлари учун уялардим”, дейди. Уларга дедимки:

– Бундай қилманг. Мен ҳам сизлар каби хурмо еб, сув ичай. Келтираётган бу лаззатли таомларни фарзандларингизга беринг. Улар эса дедиларки:

– Йўқ, бунақаси кетмайди. Аллоҳнинг Расули бизга шундай амр қилдилар.

Бир жамият бой ва фақир дея ораларидағи молиявий фарқларни ажратиш орқали жар ёқасига келиб қолганда, у жамиятда хузур ва ҳаловат йўқолади. Шу сабабли бойлари хасис, хасислари эса бой бўлган жамият бадбаҳт жамиятдир. Бунга муқобил тарзда, бойлари сахий, сахийлари бой бўлган жамият баҳтиёр жамиятдир.

Шу туфайли бадавлат мўминларнинг ҳақ, адолат, қардошлиқ, бир-бирига ёрдам бериш, эҳсон, йўқсилларни зиёрат қилиш каби ислом ахлоқига соҳиб бўлишлари муҳим. Айни шаклда фақир мўминлар ҳам сабр, қаноат, ҳалол ризқ топиш, бошқаларнинг молига кўз тикмаслик, кин ва адодватдан узоқ туриш каби илоҳий амрларга риоя этишлари шарт. Мана шу ҳолда ўша жамиятда низолар ва душманликлар ўрнини муҳаббат ва қардошлиқ эгаллайди.

Капиталистик Жамиятда Мусулмон Инсон Қандай Яшаши Керак?

Капиталистик тузумда ислом дини аҳкомларига риоя қилиб яшашнинг, қийин бўлса ҳам, имкони бор. Жоҳилият давридаги иқтисодий ҳаёт шартлари ҳам бугунги кундан кўра яхшироқ эмасди. Фоиз орттириш, судхўрлик, зулм, ёлғончилик ўзининг юксак чўққисига чиққанди. Ислом дини худди шундай бир пайтда дунёга келди ва камолга етди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ушбу шартлар асосида тижорий фаолият билан шуғулландилар. Бу чиркин жамият билан мужодала этиб, исломнинг ҳақ ва адолат тамаллари асосида юксалган иқтисодий ҳаёт пойдеворини қўйдилар.

Бойни янада бой, фақирни янада факир қилган, инфляцияга сабаб бўлган фоиз орттириш ва судхўрлик саодат даврида чекланди.

Мусулмонлар бутун тарих давомида бир қанча бегона тузумлар ичida ҳам ўз тузумларини давом эттирдилар. Зоро, ҳақиқий мўмин қайси жамият ичida бўлса ҳам, ҳар қандай вазиятда ҳам борлигини ва иймон ҳаяжонини қўриқлай олади. У гўё бир олтин парчаси кабидир: балчиқта тушса ҳам ўз қийматини йўқотмайди. Шундай экан, ҳар бир мусулмон тижорий ҳаётини капитализмнинг эксплуатация

қоидаларига эмас, Жаноби Ҳақ амр қилган ҳалол ва ҳаром қоидаларига, садоқат ва ростгўйлик каби илоҳий ўлчовларга кўра ташкил этмоғи лозим.

Файриисломий тузумлар ичида ҳам илоҳий амр ва нахийларга риоя этган мўминлар атрофлардагиларга доимо бир фазилат тимсоли бўлдилар. Ҳатто бу ҳассосликлари билан қанча инсонларнинг ҳидоятларига ҳам васила бўлганлар.

Тижоратда ҳалол луқма топишга эътибор бериш ва унга ҳаром аралаштирмасликнинг моддий ва манавий баракотини марҳум падарим Мусо Афанди мана бу ҳодиса орқали ифодалайди:

“Файримуслим бир қўшнимиз бор эди. Кейинчалик мусулмон бўлганди. Бир куни уинсондан ҳидоятга етаклаган сабабни сўрадим. У шундай деди:

– Ажибодомдаги қўшним Мулла Ребининг тижоратдаги гўзал ахлоқи сабабли мусулмон бўлдим. Мулла Реби сут сотиб кун кўрадиган инсон эди. Бир куни оқшом вақти бизникига келди ва:

– Марҳамат қилинг, бу сут сизники – деди. Мен шошиб қолдим.

– Қанақасига? Мен сиздан сут олиб келишингизни сўрамадим – дедим. У ҳассос ва зариф инсон эса:

– Менинг ҳайвонларимдан бири сизнинг боғчангизга кириб ўтлаганини кўриб қолдим. Шу сабабли бу сут сизницидир. Шу билан бирга, у

ҳайвоннинг таҳаввулот пайти (еган ўтлари вужудидан тамоман йўқ бўлиш даври) тугагунга қадар унинг сутини сизга олиб келиб тураман.

– Бу қандай гап қўшни? Егани оддий ўт холоску. Ҳалол бўлсин.

– Йўқ-йўқ, бунақаси кетмайди. Унинг сути сизнинг ҳаққингиз, – деди ва ҳайвоннинг таҳаввулот даври битгунига қадар сутини бизга олиб келиб турди.

Шундай қилиб, у муборак инсоннинг бу ҳаракати менга бениҳоя таъсир қилди. Натижада қўзимдаги ғафлат пардалари кўтарилди ва ҳидоят нури ичимда пайдо бўлди. Ўз-ўзимга шундай демид:

– Шундай юксак ахлоқли бир инсоннинг дини, батаҳқиқ, энг юксак диндир. Бундай зариф, тўғрисўз ва покиза инсонни етиширган диннинг энг тўғри дин эканлигига шубҳа йўқ.

Шу тариқа калимаи шаҳодатни келтириб мусулмон бўлдим”.

Бу ҳодисадан хulosса қилиш мумкинки, инсонлар доимо характер ва шахсиятга ошуфта бўладилар, характер ва шахсиятнинг ортидан қувадилар. Чунки соғлом бир шахсият амалда кўрсатиб берган энг кичик исломий ҳассослик ҳам баъзан энг чиройли сўзлардан кўра таъсирироқ бўлади.

Индонезиянинг Исломни Қабул Қилиши

Қалби исломнинг гўзалликлари билан йўғрилган, газлама-матолар тижорати билан шуғулланувчи бир мусулмон савдогар кунларнинг бирида матоларини кемага юклаб, Индонезияга борди ва у ерда ўрнашиб, ўз тижоратини давом эттириди.

Келтирилган қимматбаҳо газламалар маҳаллий аҳоли орасида жуда харидоргир эди. Юксак қаноатли мўмин инсон бўлган савдогар “Келадиган фойда, майли, оз бўлсин, лекин пок ва ҳалол бўлсин” деган ният билан яшарди. Шу сабабдан “габни фаҳш” деб аталган бир молнинг нархини ноҳақ тарзда кўтариб сотишга майл кўрсатмасди. Қисқа вақт мобайнида бойиб кетиш хаёлида яшамас, ўз ҳирсига енгилмасди.

Савдогар бир кун ишга кеч келди ва ёрдамчи-сининг сотган молларидан жуда катта миқдорда фойда кўрганига гувоҳ бўлди. Унга шундай деди:

- Қайси газламадан сотдинг?
- Мана бунисидан, жаноб.
- Қанчадан сотдинг?
- Ўн ақчага.

– Бу қанақаси? Беш ақчалик газламани ўн ақчага қандай қилиб сотдинг? Ўша одамнинг бизда ҳаққи қолибди. Харидорни кўрсанг танийсанми?

– Албатта, танийман.

– У ҳолда дарҳол бориб, ўша харидорни менинг олдимга бошлаб кел. Вақт ўтказмай у билан ҳалоллашибимиз лозим.

Ёрдамчи бориб, ўша харидорни топиб келди. Дўкон соҳиби бўлган савдогар харидорни қўрар-кўрмас ундан ҳалоллик истади ва ёрдамчиси тарафидан олинган пулнинг ортиқчасини узатди. Харидор эса аввал ҳеч дуч келмаган бундай гўзал муомала қархисида буюк бир ҳайрат ичида қолди. Ўзича “Ҳаққингни ҳалол эт”, деган жумланинг маъносини тушунишга ҳаракат қилди.

Бу ҳодиса қисқа вақт ичида тилларга тушди. Кўп вақт ўтмай қиролнинг қулоғига ҳам етиб борди. Натижада қирол савдогарни саройга чақиртириб, ундан сўради:

– Сизнинг қилган бу ишингизга ўхшашини аввал на эшитдик ва на кўрдик. Сизнинг бу ҳолингиз биз учун бир муаммо бўлди. Буни бизга изоҳлаб берасизми?

Савдогар эса камоли обод билан жавоб берди:

– Мен бир мусулмонман. Исломда мулк Аллоҳницидир, қул эса фақатгина бир омонатчи.

Ва яна Исломда ноҳақ қозонилган фойда, фоиз, бирорвинг мөхнатидан ноҳақ фойдаланиш, габни фаҳш ва халқнинг зарарига хизмат қилувчи бутун савдо ишлари ҳаром қилинган. Ушбу савдо натижасида ўша харидорнинг менда ҳакқи қолди. Бунинг устига мен топган фойда орасига ҳаром аралашди. Мен шунчаки бир хатони тўғриладим, холос.

Шундан сўнг қирол:

– Ислом нима ўзи? Мусулмон бўлиш учун нима қилиш лозим? – дея саволларни кетма-кет беради.

Савдогар эса ушбу саволларга дона-дона қилиб, ширин бир услугуб билан жавоб берарди. Бундай бир дин борлигини ушбу васила билан илк бор билган қирол вақт ўтказмай дарҳол Ислом билан шарафланди. Қисқа муддат ичида халқ ҳам мусулмон динини қабул қилди.

250 миллионга яқин, яъни энг қўп мусулмон аҳолига эга бўлган бугунги Индонезия давлатининг Ислом динини қабул қилиш ҳодисаси шу тариқа рўй берди. Бунга эса беш ақчалик газла-ма тижоратида юзага келган Ислом ахлоқи сабаб бўлди. Мусулмон савдогарнинг қилган иши эса Ислом шахсияти ва викорини ўзида акс эттирган ҳолда, Исломнинг кулган юзини ва қўнгил хотиржамлигини амалда кўрсатди.

Тижорий Ахлоқ Сафарбарлиги

Биз шуни айта оламизки, биродарлик түйғулари заифлашган, ижтимоий ҳузур ва сукунат йўқолаётган, кин ва хусумат тобора қўпайиб бораётган жамиятимизда жиддий бир тижорий ахлоқ сафарбарлигига эҳтиёж бор.

Инсонлар моддиятга ошиқ бўлиб қолган бугунги кунимиизда ҳар бир мусулмон ҳар доимгидан ҳам зиёдароқ ахлоққа эга бўлиши, Аллоҳдан кўрқиб ҳаракат қилиши ва қулнинг ҳаққидан ҳазар қилиши зарур.

Шуни таъкидлаб ўтишни истардимки, Алтинолук бугунги кунда эллик минг кишилил мактабдир. Уни шу ҳолда кўрмоқ лозим. Юз кишилил мактаб очган инсон “Мен юз кишини иршод этмоқдаман”, дея мамнун бўлади. Бу мактабнинг энг заиф талабаси ҳам ушбу журналнинг бир саҳифасини ўқиб ҳам катта фойдалар олади. Бугунги Алтинолукнинг ҳар бир сони мажхулга йўлланган мактуб ка-бидир. Кимнинг қўлига етиб бориши ҳам мажхул. Балки муаммоси бўлган кўплаб кишиларнинг дардига даво бўлар.

Бу мактуб ҳар жойга етиб боради. Эркакка, аёлга, болага, ёшга, нуронийга, авомга, академикка ва жумла жамиятнинг энг паст табақасидан энг

юқори мартабасига қадар бир хитоб бор бу журналда. Алҳамдиллаҳ, бу буюк бир хизмат. Жаноби Ҳақ 26 йилдирки бу баракотни давом эттирмоқда. Сизларнинг фоний ҳаётингиздан сўнг ҳам бу хизмат давом этади. Сизларга эса бу садақаи жория бўлади, иншааллоҳ...

Мундарижа

Кириш	5
Мусулмоннинг Пул Билан Имтиҳон Қилиниши	
Ҳақида.....	10
“Бу Ишлар Шундай Юради” Мантиғи	16
Инсонийлик Инқирози.....	19
Исломнинг Уч Тамойили.....	21
Капитализм Ва Ислом Рўбарў Келса...	24
Шарт-Шароитнинг Оғирлиги Баҳона Бўлмасин.....	26
Заифлик Узрлими?	31
Тузумга Қарши Тақво Зирҳи	33
Бойлик Мусулмонни Бузадими?	35
Капитализмга Қарши Исломий Собитқадамлик	39
Қалб Қотишининг Олдини Олиш.....	42
“Қандай Йўл Билан Бўлса Ҳам Топ”, Демаслик Керак!	48
Гараудийдан Бир Хотира	51
Имом Аъзам ҲазратлариданМисоллар.....	54
Йоз Нафар Бадавлат Тўпланса	59

Бойликнинг Қанча Қисми Эҳсон Қилиниши Керак?..	62
Ислом Шифо Дорихонасидир	65
Пул Билан Имтиҳонда Тасаввуфнинг Ўрни.....	67
Оғир Бақтларда Сигиниладиган Жой Даргоҳлар Эди ...	70
Жамиятда Исломий Яшаш	73
Фақирлик Ва Бадавлатлик Имтиҳони	74
Дунё Аллоҳдан Узоклаштирадими?.....	77
Кам Харажат – Буюк Эҳсон	81
Исрофнинг меъёри	83
Асҳобларнинг Ҳаётларини Ўрганинг	89
Заргарнинг Тарозиси Ўтинчининг Тарозиси Кабидир ..	92
Каъбанинг Ҳиди Унинг Рекламаси Ҳисобланади	94
Чегаралар Фақат Аллоҳнинг Дўстлари Учунми?.....	97
Асосий Муаммо Қалбнинг Билим Олиши	102
Ишчи Ва Иш Берувчи Муносабати.....	105
Еганимиздан Едириш.....	109
Капиталистик Жамиятда Мусулмон Инсон Қандай Яшashi Керак?.....	111
Индонезиянинг Исломни Қабул Қилиши.....	114
Тижорий Ахлоқ Сафарбарлиги.....	117

